

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Diplomová práce

Etická dilemata kurátorů pro děti a mládež související s užíváním drog u mladistvých

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Bc. Michaela Urbanová

Studijní obor: Etika v sociální práci (PS)

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, dne

.....
Bc. Michaela Urbanová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D., za metodické vedení, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnoval během psaní této práce. Dále bych chtěla touto cestou poděkovat všem kurátorům za spolupráci při získávání potřebných informací a zejména bych ráda poděkovala kurátorce Mgr. Vendule Baxové za podporu a poskytnuté rady týkající se zvolené problematiky.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. Vhled do problematiky	8
1.1. Vymezení cílové skupiny.....	8
1.2. Vymezení termínu droga a návykové látky	11
1.2.1. Nelegální návykové látky	12
1.3. Výsledky užívání drog ve zvolené cílové skupině	16
2. Prevence drogové problematiky v rámci vymezené cílové skupiny.....	18
2.1. Primární prevence ve školském zařízení	18
2.1.1. Minimální preventivní program školy	19
2.2. Preventivní programy drogové problematiky.....	20
3. Práce kurátora s drogově závislými nezletilými	22
3.1. Specifika práce kurátora se závislými nezletilými	22
3.2. Spolupráce kurátora s dalšími institucemi.....	24
3.2.1. Spolupráce se školským zařízením	25
3.2.2. Případová konference	26
4. Etika v oblasti sociální práce	28
4.1. Termín etika a její dělení	28
4.1.1. Termín morálka.....	30
4.2. Etické principy.....	31
4.3. Etický kodex sociálních pracovníků.....	32
5. Etická dilemata v oblasti sociálně-právní ochrany dětí	34
5.1. Potenciální řešení etických dilemat.....	36
5.2. Etická dilemata kurátorů při práci se závislými nezletilými	37
5.2.1. Pomoc a kontrola	38

5.2.2.	Identifikace klienta	39
5.2.3.	Převzetí zodpovědnosti za klienta.....	40
5.2.4.	Nastavení hranic při práci s klientem	40
5.2.5.	Sdělit nebo nesdělit dostupné informace	42
5.2.6.	Zasáhnout nebo nezasáhnout	42
6.	Etická teorie a její aplikace na zvolené dilema	44
6.1.	Vymezení etické teorie	44
6.1.1.	Principy utilitarismu	46
6.1.2.	Kritický pohled na utilitarismus	47
6.2.	Aplikace etické teorie na vybrané etické dilema	49
	Závěr	51
	Seznam literatury	54
	Abstrakt.....	60
	Abstract.....	61

ÚVOD

Drogová problematika se na základě neustálého vyvíjení nových látek řadí mezi aktuální a diskutovaná témata v celé populaci a představuje tak multidisciplinární problém, který má vliv na celkové fungování ve společnosti. Drogová scéna pojednává o širokém spektru návykových látek, jejichž užívání může způsobit řadu zdravotních a sociálních potíží. Tento fenomén je spojen s nestabilní ekonomickou situací a problémy ve společnosti, jako je např. nezaměstnanost, chudoba či marginalizace

Hlavním důvodem pro zvolení tématu „Etická dilemata kurátorů pro děti a mládež související s užíváním drog u mladistvých“ je můj celkový zájem o sociální práci v rámci drogové problematiky. Jak jsem již avizovala ve své bakalářské práci, která nese název „Důvody nezájmu studentů sociálních oborů pracovat s klienty s drogovou závislostí“, narůstá počet závislých lidí a současně se snižuje věk prvního kontaktu s návykovou látkou. Z těchto důvodů bych chtěla prohlubovat znalosti v celospolečenské problematice týkající se drogové scény z hlediska práce kurátora zabývající se závislými nezletilými klienty.

Stěžejním tématem mé diplomové práce je představit a charakterizovat etická dilemata, která vyvstávají při práci s dětmi a mladistvými, kteří se potýkají s drogovou závislostí. Z důvodu vzhledu do problematiky etických dilemat v sociální práci jsou představena etická dilemata při práci kurátora pro děti a mládež, který je součástí orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Cílem diplomové práce je formulovat jednotlivá dilemata vznikající při práci kurátora s vybranou cílovou skupinou v drogové oblasti a zároveň provedení rozboru zvoleného dilematu s následnou aplikací z pohledu etické teorie. Tato etická teorie slouží jako možnost řešení objevujících se dilemat v rámci práce kurátora pro děti a mládeže.

Na základě stanoveného cíle je úvodní kapitola soustředěna na objasnění pojmů, týkající se drogové scény. Nejprve je charakterizována cílová skupina s věkovým ohraničením a jejími specifiky. Následně je vymezen termín „droga“, respektive jak je tento výraz chápán v diplomové práci a jak bude skloňován v následujících kapitolách, včetně charakteristiky těchto drog vyskytující se ve zmíněné cílové skupině.

V rámci zvolené cílové skupiny, s ohledem na nedokončený vývoj a větší sklony k závislosti, je velice významnou otázkou prevence, z tohoto důvodu je jí věnována další kapitola. Jelikož se jedná o nezletilé plně povinnou školní docházku, je zde představena primární prevence ve školském zařízení, minimální preventivní program této instituce včetně samotného školního metodika prevence, který je za tuto intervenci zodpovědný. Součástí kapitoly jsou i příklady intervenčních programů realizující se ve školním prostředí, které směřují k získání povědomí o jednotlivých návykových látkách a rizicích spojených s užíváním těchto substancí. Tyto programy cílí nejen na zabránění vzniku drogové závislosti, ale také na schopnost rozhodovat se ve stresových situacích a na posílení dovedností, které jim pomohou odolat těmto jevům.

Důležitým aspektem této diplomové práce je rovněž kurátor a jeho práce s drogově závislými nezletilými. Následující kapitola je proto zaměřena na tuto oblast a zahrnuje i spolupráci s dalšími institucemi, jež je klíčová při řešení objevujících se problémů s návykovými látkami. Kooperace všech podílejících se orgánů vnáší novou perspektivu a ucelený obraz daného případu. Sdělování dostupných informací přispívá k lepšímu pochopení potřeb klienta, koordinaci služeb a včasnému zasažení před výskytem závažnějších komplikací.

Vědní disciplína, jakou je etika má své uplatnění v sociální sféře nejen díky etickému kodexu, ale i v souvislosti s výskytem etických konfliktů v rámci vykonávání této profese. Pracovníci se potýkají s pocitem strachu v momentě, kdy musí čelit náročným etickým rozhodnutím. Tato obava se váže spíše k nepředvídatelným následkům, které toto rozhodnutí může způsobit. Banksová je toho názoru, že právě etika slouží jako nástroj k posílení odvahy a díky které lze minimalizovat negativní pocity. Dle Nečasové není pochyb o existenci etické oblasti v sociální práci, hlavní otázkou však je, jak se s etickými dilematy, jež sociální sféra obsahuje, vyrovnávají pracovníci. Povědomí o etických teoriích umožňuje zkoumat situace z více perspektiv a pomáhá tak k rozhodování při výběru adekvátního řešení daného případu. Lze tak konstatovat, že na základě znalosti těchto teorií je možné eticky vyhodnotit zvolené řešení jako správné. Pokud jsou tedy pracovníci schopni tohoto posouzení, mohou lépe zaujímat postoj v obtížných situacích.¹

Následující kapitoly jsou proto věnovány etickým oblastem s úvodním definováním pojmu etika se související morálkou. Součástí kapitoly jsou etické principy, které jsou pro sociální oblast, a tedy kurátora pro děti a mládež zásadní, jelikož nastiňují interakci a celkové fungování při práci s klientem. Není opomenutý ani etický kodex, jímž se kurátor řídí, a který je opěrným bodem při řešení problémů etické povahy. Navazující kapitolou jsou etická dilemata v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, včetně definování pojmu etické dilema a jeho potenciálního řešení. Hlavní část této kapitoly je cílena na konkrétní etická dilemata kurátora pro děti a mládež vyskytující se při práci s drogově závislými nezletilými. Do této diplomové práce bylo zvoleno šest nejčastěji uváděných dilemat, které byly získány v rámci navázání kontaktu s kurátory.

Závěrečná kapitola pojednává o utilitaristické teorii, jejím základním aspektům a principům, na nichž je tato etická teorie založena. Teorie slouží jako opora při vzniklém etickém dilematu. Součástí kapitoly je rovněž kritický pohled na utilitarismus, který pojímá o jeho možných nedostacích. Kapitola je zakončena nahlížením na konkrétní etické dilema optikou vybrané etické teorie.

---

¹ Srov. ELICHOVÁ, Markéta. *Sociální práce: aktuální otázky*, str. 59

1. Vhled do problematiky

Problematika užívání drog, jak jsem zmiňovala výše, je otázkou nejen dospělé populace, ale rovněž se dotýká dětí a mládeže. Z tohoto důvodu je úvodní kapitola věnována interpretaci základních pojmů, které patří k výchozím prvkům diplomové práce. Součástí této kapitoly je vymezení pojmů dětí a mládeže, včetně věkové kategorie a důvod orientace právě na tuto specifickou cílovou skupinu. Zároveň je objasněn pojem droga, resp. užívání drog ve zvolené cílové skupině a typy drog, které jsou reflektovány. Závěr této kapitoly je obohacen o výsledky užívání návykových látek v okruhu nezletilých.

1.1. Vymezení cílové skupiny

Termín dítě a mládež je možno definovat mnoha způsoby, např. dle Úmluvy o právech dítěte, občanským zákoníkem nebo pomocí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V této diplomové práci je ovšem cílová skupina vymezena věkovou kategorií od 13 do 16 let a jedná se tak o nezletilé osoby plnící povinnou školní docházku na druhém stupni základní školy. V tomto věku dochází k procesu, který se dá označit jako „hledání vlastní identity“, jedinec se potýká s otázkami nejistoty, pochybnostmi, hormonální nerovnováhy a obecně se nachází pod velkým psychickým tlakem, zejména kvůli plnění společenských očekávání. Období dospívání představuje naprostou přeměnu osobnostních prvků, které se dle Vágnerové pojí s pojmem adolescence. Raná adolescence neboli pubescence se vyznačuje nejen tělesnou proměnou, ale zahrnuje i změnu myšlenkových pochodů, emoční vývoj v podobě různých výkyvů nálad, snahu o nezávislost a svobodu. Tento typ adolescence je datován od 11 do 15 roku věku. Pozdní adolescence se pohybuje mezi 15. a 20. rokem věku, která se orientuje na sebepoznání, seberealizaci a komplexní zaměření na vlastní identitu.²

Současně Sobotková upozorňuje, že v tomto období se u nezletilých objevují různá riziková chování, nicméně nejvíce figuruje užívání tabákových výrobků, alkoholu a drog, především marihuany.³ S tímto výrokem souhlasí i Jedlička, jelikož charakterizovaná cílová skupina v této věkové kategorii experimentuje, kromě vzhledu a hudby, především s drogovou nebo alkoholovou závislostí. K tomuto chování jsou pochopitelně náchylnější nezletilí vyrůstající v rodině, kde se tyto závislosti vyskytují. Rovněž jsou však ohroženi i ti, kteří vyrůstali ve funkční rodině v prostředí bez návykových látek.⁴ S odkazem na Koranda není zcela jasný důvod ke kontaktu s návykovou látkou u nezletilého pocházejícího z funkční rodiny, který je sebevědomý a vzdělaný v oblastech úcty a zdravého životního stylu. Droga je tak vnímána jako opěrný bod v rámci životních otázek. I přes toto tvrzení, se návykové látky objevují i u nezletilých vyrůstajících

---

² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie; LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, str. 373-375

³ Srov. SOBOTKOVÁ, Veronika, et al. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci: dětství a dospívání*, str. 47

⁴ Srov. JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*, str. 193-194

ve funkční rodině, nicméně tato funkčnost je pouze zdánlivá. Jedinec nemá k dispozici pohnutky pro dostatečný vývoj, a právě proto usiluje o zábavu vlastním způsobem. Vzhledem k tomu se užití substance dá vysvětlovat jako obraz společnosti. Celkově nezletilý touží po intenzivních okamžicích, kterých může dosáhnout působením návykových látek.⁵

S ohledem na zmíněný vývoj nezletilého ve zvolené věkové kategorii lze obecně říci, že kontakt s návykovou látkou je kritický. Ve zvolené cílové skupině vnímám větší rizikovost v rámci drogové závislosti s ohledem na biologické, psychologické a sociální dopady na celkový vývoj organismu. Na základě těchto aspektů je zvolena právě tato věková skupina. Konkrétní dopady užívání návykových látek jsou obsaženy v následující podkapitole.

Z psychologického hlediska se nezletilý ve věkové hranici 13-16 let potýká s řadou změn. Nezletilý prochází obdobím označující se za emoční labilitu, kde dochází ke změnám nálad, impulzivnosti, nesoustředěnosti a objevují se i problémy se školským zařízením.⁶ V náročných situacích, ve kterých se nezletilý snaží najít způsob pro překonání překážek se ukazuje jeho sebedůvěra a odvaha s jakou se dokáže vypořádat se vzniklými okolnostmi. Dospívající s nízkou úrovní sebedůvěry usiluje v kontextu zvládání stresu o únik z obtížných situací, vyskytující se v rodině nebo ve škole, ve formě užívání návykových látek.⁷ Nezletilý tak vnímá toto rizikové chování jako nástroj sloužící ke zvýšení vlastní jistoty a důvěry a rovněž jako způsob začlenění do kolektivu.⁸

Celkový vývoj nezletilého je ovlivněn zejména vrstevnickými vztahy, rodinou a institucemi. Ze sociálního hlediska u dospívajícího roste potřeba být součástí vrstevnické skupiny, což je pro něj v období dospívání klíčové. Nezletilý preferuje identifikaci s vrstevníky, oproti např. značně omezenému vlivu rodičů, za účelem získání oblíbenosti. Dospívající chce být součástí skupiny a trávit tak s vrstevníky nejvíce času. Skupina přátel poskytuje mladistvému bezpečí a jistotu, kterou postrádá v okamžik emancipace od rodiny. Nepochybně k zajištění potřebné podpory patří akceptace dotyčného, resp. vybudování pevné pozice v kolektivu je zásadním prvkem v posilování jeho identity. Nezletilý má tendenci být loajální vůči skupině a kvůli akceptaci je schopen se vzdát svých hodnot a přijmout takové, o které by dříve neměl zájem. Vztah s vrstevnickou skupinou není bezpodmínečný (oproti rodičům), ale naopak získávaný na základě plnění podmínek, které mají tyto skupiny nastaveny. Jedná se např. o společné prožitky, dobrodružství, testování společenských hranic nebo experimentování s novými věcmi, kam se řadí i užívání návykových látek. Ovlivnění touto skupinou je

---

⁵ Srov. KORANDA, Marian. Specifika adiktologické péče v dětství a adolescenci. In Kalina, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 546-551

⁶ Srov. LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*, str. 147

⁷ Srov. PERNICOVA, Kristina. Aktuální trendy v primární prevenci – protidrogová prevence v širších souvislostech. In Pernicová, K; Mejsnar, L. et al. *Sociální práce a drogová problematika dětí a mladistvých*, str. 19

⁸ Srov. SOBOTKOVÁ, Veronika, et al. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci: dětství a dospívání*, str. 45

nejvýznamnější ve 14. a 15. roku věku s následným poklesem.⁹ Dle Sobotkové je pojičkem vrstevnických vztahů rizikové chování v podobě rituálních činností. Tyto činnosti zahrnují sdílení alkoholu, užívání cigaret, marihuany nebo agresivní a sexuální jednání. Především konzumace alkoholu a cigaret dává nezletilým pocit dospělosti, v jejichž světě je na toto chování nahlíženo bezproblémově.¹⁰

Ve formování osobnosti jedince hraje škola jako výchovně-vzdělávací instituce velmi podstatnou roli. I přes to, že se školské systémy zaměřují na posílení odolnosti ve vztahu k nepříznivým faktorům mimo školu, je tato instituce prostředím, ve kterém se objevují formy rizikového chování. Nezletilý se potýká s potřebným plněním školou nastavených požadavků a vyvstává zde i nutnost vypořádat se s případným selháním při školním neúspěchu, může tak docházet ke školní demotivaci.¹¹ Během druhého stupně základní školy se motivy ke vzdělávání u nezletilého zcela mění v případě, že se mu učivo nezdá užitečné a jeho zájem tak naprosto klesá.¹² Z důvodu vypořádání se s neúspěchem může návyková látka, jak jsem podotkla výše, sloužit jako podpůrný prostředek, v tomto případě k zahnání zklamání.

Dle Mejsnara je nejčastějším oznamovatelem právě škola, která má dle § 10 odstavce 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, oznamovací povinnost, pokud dojde k rozpoznání okolností naznačující možné ohrožení nezletilého.¹³ U nezletilého je zaznamenáno rozdílné chování oproti dřívějšímu. K tomu, že dítě užívá drogy, často dospějí pedagogičtí pracovníci až v případě zjevných problémů, např. zvýšená absence, pozdní příchody, zhoršení prospěchu, únava, pospávání při vyučování, hubnutí, změna chování (agresivita, podrážděnost). Nalezení drogy nebo zjevná intoxikace bývá až posledním potvrzením dlouhodobého podezření na zneužívání omamných a psychotropních látek ze strany dítěte. Odhalení drogy či pomůcek sloužící k jejímu užívání není u této skupiny příliš úspěšné.¹⁴

Stěžejní otázkou je rovněž prevence na škole, která není tak efektivní a nezletilí při jejím absolvování neprojevují aktivitu ani zájem. Ve školním prostředí je přístup k návykovým látkám poměrně jednoduchý. Preventivní programy ve škole zaštiťuje metodik prevence, u kterého je nezbytností oplývat potřebným teoretickým a praktickým vzděláním v oblasti návykových látek u vymezené skupiny.¹⁵ Prevence v drogové oblasti s ohledem na vymezenou cílovou skupinu je rozpracována v samostatné části této práce.

---

⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie; LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, str. 425-429

¹⁰ Srov. SOBOTKOVÁ, Veronika, et al. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci: dětství a dospívání*, str. 34-35

¹¹ Srov. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*, str. 126,147

¹² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie; LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*, str. 420

¹³ Srov. MEJSNAR, Lukáš. Užívání drog dětmi a mladistvými v kontextu práce OSV a OSPOD. In Pernicová, K; Mejsnar, L. et al. *Sociální práce a drogová problematika dětí a mladistvých*, str. 25

¹⁴ Srov. STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Jak poznat užívání drog?* [online]. Dostupné na: <https://www.nzip.cz/clanek/250-jak-poznat-uzivani-drog>

¹⁵ Srov. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*, str. 147, 129

Mnohé případy užívání návykových látek lze řešit s podporou rodiny a školy bez nutnosti zapojení veřejných orgánů, které mají za úkol chránit děti před nebezpečím. Způsoby, jakými se orgán sociálně právní ochrany dětí dozví o drogové závislosti nezletilého je nejen škola a další instituce na základě oznamovací povinnosti, ale přichází i rodina sama. Většina rodičů má omezené kompetence, jak zvládnout situaci řešit, nedokáže zajistit bezpečí dítěte, a tak se správně obrací na odborníky zabývající se problematikou návykových látek. Kurátor může být v tomto případě prostředníkem, který poskytuje podporu a potřebné poradenství pro řešení problémů, popřípadě doporučí další služby, které by rodina v této situaci mohla využít.¹⁶ Na základě zkušeností kurátora rodina očekává rychlé řešení jejich situace, to však nepřichází a u rodičů tak nastává frustrace.

1.2. Vymezení termínu droga a návykové látky

Termín droga lze charakterizovat jako látku spojenou s psychotropním efektem postihující naše prožívání a vnímání a potenciálem závislosti, přičemž dlouhodobé a pravidelné užívání vede k závislosti a zároveň ke ztrátě kontroly nad užíváním návykové látky.¹⁷ Tyto substance je možné rozdělit do několika kategorií, v souladu s legislativou dané země na legální a nelegální, měkké a tvrdé, dále dle účinků na lidskou psychiku a také na uměle vyrobené a přírodní. Mezi legální drogy, na jejichž užití není nahlíženo trestně, se řadí alkohol, tabákové výrobky, léky, a např. i nově objevující se látky nazvané kratom, HHC, CBD. K látkám, u nichž je užití nezákonné, patří např. marihuana, heroin, pervitin, kokain.¹⁸

Škodlivost návykových látek je obecně známá, konkrétní dopady zvolených drog jsou popsány níže, nicméně u nezletilých se klade větší důraz na rizika spojená s návykovými látkami z důvodu neúplného kognitivního a emocionálního vývoje. Ve srovnání s plně vyvinutou mozkovou funkcí u dospělého jedince se mezi nejpodstatnější rizika nezletilých řadí zpomalený vývoj ve fyzické, psychické a sociální úrovni, zvýšená pravděpodobnost závislosti, výskytu rizikového jednání, intoxikace, vzniku duševních poruch a úmrtí.¹⁹ Na základě uvedených důvodů byly vybrány pro tuto diplomovou práci obzvláště nelegální drogy.

---

¹⁶ Srov. Kolektiv autorů. *OSPOD a návykové látky. Metodika pro pracovníky OSPOD zaměřená na práci s rodinou v oblasti užívání návykových látek* [online]. Dostupné na: https://www.khk.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialni-prevence/protidrogova-politika/OSPOD-a-navykove-latky_final-2018.pdf, str. 38

¹⁷ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 49

¹⁸ Srov. STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Návykové látky (drogy)* [online]. Dostupné na: <https://www.nzip.cz/clanek/323-navykove-latky-drogy>

¹⁹ Srov. KORANDA, Marian. Specifika adiktologické péče v dětství a adolescenci. In Kalina, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 551

1.2.1. Nelegální návykové látky

Tato podkapitola je věnována nejčastěji užívaným nelegálním látkám v rámci specifikované cílové skupiny, včetně charakteristik těchto drog.

Dle Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) jsou nejčastěji užívanými nelegálními látkami mezi nezletilými konopné látky, extáze, LSD a jiné halucinogeny a pervitin. Mírně eskalující tendence v dlouhodobém horizontu se projevuje u užívání kokainu. Výsledky studie Univerzity Palackého v Olomouci (UPOL) ukázaly, že se k těmto užívaným látkám v souvislosti s vymezenou cílovou skupinou přidávají ještě halucinogenní houby.²⁰

Přírodní drogy pocházející z konopí neboli cannabinoidy se svými účinky řadí mezi halucinogeny, které způsobují zřetelné změny percepce a při užití větší dávky se objevují bludy. Po užití této drogy jedinec oplývá fantazijními představami, nicméně z takového pocitu se může stát úzkostný stav, agresivita nebo podrážděnost. Marihuanu dle Mahdalíčkové užilo 44 % mladé populace do 24 let.²¹ V těchto substancích je hlavní účinnou psychoaktivní složkou delta-9-tetrahydrocannabinol (THC). Konopné drogy se nejčastěji užívají kouřením, buď samostatně nebo s přidaným tabákem. Při kouření se účinky dostavují během několika minut a přetrvávají 3-8 hodin, záleží samozřejmě na množství látky, frekvenci užívání a na předpokladech uživatele. Konopí se od jiných drog odlišuje tím, že se nachází v těle až několik týdnů. Dalším způsobem, jak substanci aplikovat je prostřednictvím jídla nebo nápojů, např. do cukroví či do čajů.²² Při požití se účinky projevují do 30 minut a hlavní efekt nastává po 1–5 hodinách, avšak u tohoto způsobu užití je vyšší riziko předávkování, jelikož nástup drogy je pomalejší. Nastupující intoxikace je mnohdy (hlavně u nezkušených) nepříjemná, objevují se pocity sevřenosti a stavy úzkosti, které mohou trvat i po odeznění efektů, což je zásadní problém. Následně nastupují pocity uklidnění, povznesenosti a blaženosti spojené s neopodstatněným smíchem. S odeznívajícími efekty u jedince nastává únava, zmatenost a lhostejnost. Vedlejší účinky užívání konopných látek zahrnují hlad, sucho v ústech, zhoršení jemné motoriky a vnímání času, nepříjemné opakující se myšlenky, halucinace či zrychlení srdečního rytmu. Z dlouhodobého hlediska se při intenzivním užívání objevuje poškození krátkodobé paměti, bádání nad detaily a zdlouhavost.²³ Mahdalíčková tyto dopady při dlouhodobém užívání doplňuje o několik nejzávažnějších, jedná se např. o poruchy činnosti srdce, jater, dýchacích cest, gynekologické problémy, deprese, suicidální sklony nebo o schizofrenii.²⁴

---

²⁰ Srov. CHOMYNOVÁ, Pavla; GROHMANNOVÁ, Kateřina et al. *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023*, str. 36-37

²¹ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 45

²² Srov. Tamtéž, str. 46-47

²³ Srov. MINÁŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 65-66

²⁴ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 48-49

Zástupci konopných látek jsou marihuana, hašiš a hašišový olej. Marihuana²⁵ představuje směsici květů, listů, palic a semen a obsahuje mezi 1-15 % účinných složek. Hašiš je tvořen usušenou pryskyřicí a podíl THC je 40 %. Hašišový olej, který v ČR není úplně dostupný, vzniká destilací marihuanových listů a většinou se kouří ve skleněné dýmce.²⁶

Druhou nejvíce užívanou nelegální látkou vymezené cílové skupiny je extáze, která společně s níže charakterizovaným pervitinem patří k lékům se stimulačními účinky. Jedná se o uměle vyrobenou drogu, jejíž hlavní složkou je phenethylamin spojen s další psychoaktivní a halucinogenní substancí. Následkem užívání je ovlivnění hladiny serotoninu v těle, který stoupá a odráží se na zlepšení celkového rozpoložení. Dotyčný je pod působením extáze aktivní poměrně dlouhou dobu a velice empatický.²⁷ Úroveň serotoninu se vrací do rovnováhy ve chvíli, kdy dochází k ústupu látky, avšak poté hladina klesá. Extáze se nejčastěji vyskytuje mezi mládeží v klubech a na tanečních akcích ve spojení s hlasitou hudbou. MDMA se užívá převážně ústy, lze užít i intravenózně, ale to jen ve výjimečných případech. Průměrné množství pro užití látky je mezi 80-150 mg, účinek se projevuje do 30-60 minut a trvá 5-7 hodin.²⁸

Působení extáze se vyznačuje mírnou dezorientací, která se následně přeměňuje na klid, pohodu a zlepšení rozpoložení. Schopnost empatie, pocit lásky a nutkání být v interakci s druhými se projevuje při společném užití s partnerem. Uživatel má rozšířené zornice, zrychlený tep a trpí nechutenstvím (extáze totiž byla patentována v roce 1912 jako lék na hubnutí).²⁹ Vedlejší účinky představují nevolnost, napětí svalů, zvýšení krevního tlaku či bolest hlavy. Dlouhodobé užívání může způsobit poruchy imunitního systému, ledvin, jater a je zde riziko propuknutí psychické závislosti. Důležitou prevencí před zmíněnými riziky je dostatečné dodržování pitného režimu a ochlazování se.³⁰

Další velmi užívanou látkou bylo uvedeno LSD a halucinogeny, které jsou složeny z přírodních a uměle vyrobených látek vyvolávající změny percepce, jež vedou až k halucinacím. Pro uživatele těchto substancí jsou zásadní dvě složky – momentální duševní stav (zvaný „set“) a okolnosti, tzn. chápání místa a lidí kolem sebe (nazývané „setting“). Celkové užívání tedy závisí na „set“ a „setting“. Pokud jsou tyto prvky nepříznivé, hrozí riziko výskytu nepříjemného zážitku (nazývaný „bad trip“).³¹ Halucinogeny bývají užívány většinou ústy, umístěním léku pod jazyk, kouřením a s výjimkou jsou aplikovány intravenózně. Účinky záleží na konkrétní droze a na způsobu aplikace, ale objevují se v řádu desítek minut a trvají několik hodin. Během

---

²⁵ Marihuana se slangově mezi uživateli nazývá jako „ganja, tráva, zeli, skunk.“ (Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Konopí a konopné drogy*, str. 126)

²⁶ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 67

²⁷ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 61

²⁸ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 77

²⁹ Srov. Kolektiv autorů sdružení SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi*, str. 161-163

³⁰ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 77-78

³¹ Srov. Kolektiv autorů sdružení SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi*, str. 157

intoxikace nastává zesílené vnímání, při silnější dávce dochází ke smyslovým klamům. Může dojít k rozvoji depresivních stavů (hlavně u osob s predispozicí), paranoie, agrese a ztrátě orientace. Tyto stavy mohou setrvávat i po vyprcháání drogy.³²

Nejznámější halucinogenní látkou je LSD (diethylamid kyseliny lysergové). Především se požívá v podobě papírků obsahující substanci (nazývané „trip“), které se dávají pod jazyk. LSD se mimo jiné konzumuje jako pilulka, želatina, ale lze užít i intravenózně. Při podání ústy začne látka působit v rozmezí 20-60 minut. Halucinace se objevují po 8-14 hodinách a celkové účinky se projevují po dobu 6-24 hodin. Konkrétně u LSD je riziko psychické závislosti.³³

Dalšími halucinogeny jsou např. psilocybin, ketamin, atropin a již výše zmíněný tetrahydrocannabinol. Psilocybin patří mezi lysohlávky a je silným halucinogenem, u něhož se intoxikace jeví už po 10 minutách, při ponechání v ústech je účinek rychlejší a intenzivnější. Efekt drogy ustupuje po 5-6 hodinách, nicméně uživatel se do svého normálního stavu dostává až po 12 hodinách. Ketamin představuje medikament, který snižuje činnost nervového systému, velké množství látky v těle je smrtelné. Atropin je velmi jedovatou drogou a bez včasné intervence vede k úmrtí.³⁴

Posledními jmenovanými užívanými látkami je pervitin a kokain řadící se ke stimulačním látkám neboli psychomotorickým stimulancím postihující zejména nervovou soustavu, a které mají za následek zvýšení fyzické a mozkové aktivity. Užíváním stimulantů se rozvíjí psychická závislost s celkem rychlým nástupem, která se prohlubuje, lépe řečeno vzniká potřeba zvyšovat dávky pro dostatečné uspokojení. Dlouhodobé užívání nebo pouze jedno vysoké množství drogy může vést k toxické psychóze.³⁵ Uživatel těchto substancí pociťuje energii, absenci únavy, komunikativnost, nechutenství, celkovou obavu a může nastat nepříjemný tlak na hrudi či srdeční kolaps. Stimulancia dlouhodobě způsobují náhlý úbytek hmotnosti, a zvláště pak sluchové klamy. Tyto látky jsou užívány hlavně intravenózně, ale charakteristické je rovněž šňupání, nejméně se drogy požívají ústy. Nejznámějšími zástupci této kategorie drog je pervitin a kokain. Do této skupiny patří také crack vznikající z kokainu, který se kouří.³⁶ Látka má vysokou míru závislosti a kontakt s uživatelem pod vlivem cracku je velice riskantní.³⁷

V ČR je nejrozšířenější a nejužívanější stimulační drogou pervitin, v podobě žlutofialového prášku bez zápachu s hořkou chutí. Jedna dávka se odhaduje v rozmezí 50-250 mg, denní se pohybuje kolem 1 g. Při intravenózním užití efekt drogy nastává hned, u šňupání v řádu pár minut a ústy během 60 minut. Účinky odeznívají po 8-24 hodinách,

---

³² Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 68-69

³³ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 52-54

³⁴ Srov. Kolektiv autorů sdružení SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi*, str. 159-160

³⁵ Srov. Tamtéž, str. 164-168

³⁶ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 71-74

³⁷ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str.65

přičemž v těle může zůstat až 21 dní.³⁸ Uživatel se pod vlivem pervitinu potýká se změnou osobnosti, panickými a agresivními reakcemi, nepozorností, hypertenzí nebo halucinacemi. Substance je spojována s termínem „*vikendová droga*“, ale udržet si kontrolu nad konzumací je velice náročné. Velkým rizikem při intravenózní aplikaci je přenos HIV/AIDS a žloutenky, kvůli vlastní ochraně je zásadní používat sterilní injekční náčiní.³⁹

V průběhu let se zkušenosti s užíváním kokainu ve stanovené cílové skupině zvyšují. V roce 1995 užívalo tuto látku 0,5 % nezletilých a v roce 2019 výsledky užívání poukazují na 1,6 % nezletilých, viz obrázek č. 2. – Vývoj zkušeností s nelegální návykovou látkou v letech 1995-2019. Jedná se o alkaloid získávaný z listů jihoamerického keře *Erythroxylum coca*. Kokain je pojmenován jako „*zákeřný zabiják*“ z důvodu vznikající silné psychické závislosti a při dlouhodobém užívání se závislý potýká se syndromem „*chronické otravy*“ neboli kokainismem. Substance totiž vede k zásadnímu narušení funkčnosti mozku a užívání drogy se tak odráží na rozvoji nových struktur souvisejících s kognitivními procesy. Na základě toho si mozek ovlivněný kokainem vytvoří návyk závislosti. Kromě psychické závislosti se u uživatele mohou objevit potíže se spánkem, dýcháním, pamětí a při intoxikaci dochází k poruchám jater.⁴⁰

První užití látky s sebou nese, stejně jako u nezkušených uživatelů u výše popsaných konopných látek, nepříjemné pocity. V tomto případě se jedná např. o třes horních končetin, rozšířené zornice, zvýšení krevního tlaku a tepu a o celkovou slabost organismu. Tyto účinky odeznívají při dlouhodobém a intenzivním užívání, při kterém se nepříznivé okolnosti proměňují v pocity povznesení a dobrého rozpoložení. U uživatele se pod vlivem návykové látky projevuje energická a společenská stránka spojená s nadměrnou aktivitou. Substance mimo jiné ovlivňuje chuť k jídlu, lépe řečeno způsobuje nechutenství, které se objevuje u již charakterizované extáze. Převážně je kokain v podobě bílého prášku užíván prostřednictvím nosní sliznice nebo intravenózně. Intoxikace látky je krátkodobou otázkou, jelikož působí pouze 30-90 minut.⁴¹ Jedna dávka je odhadována na 10-120 mg, a i přes poměrně krátkou účinnost se v moči vyskytuje 12-24 hodin.⁴²

---

³⁸ Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 71,74

³⁹ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 60-61

⁴⁰ Srov. Tamtéž, str. 63-64

⁴¹ Srov. Kolektiv autorů sdružení SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi*, str. 166

⁴² Srov. MINAŘÍK, Jakub; KMOCH, Vladimír. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*, str. 74

1.3. Výsledky užívání drog ve zvolené cílové skupině

Vývoj drogové scény mezi nezletilými zkoumají především mezinárodní studie – HBSC (*Health Behaviour in School-aged Children*), která se věnuje nezletilým ve věkovém rozmezí 11-15 let a ESPAD (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*), který se soustředí na nezletilé v 16. roku věku.

HBSC je studie zabývající se zdravím a životním stylem žáků základních škol. U 15letých žáků je sledováno mimo toto zaměření i užívání konopných látek a kratomu⁴³. Z výsledků vyplývá užití přírodních látek pocházející z konopí u 16 % nezletilých (17,4 % – chlapci a 14,7 % – dívky), s ohledem na předešlé roky lze konstatovat pravidelné snižování užívání látek, viz obr. č. 1. – Užívání konopných látek 15letých žáků ZŠ v letech 2002-2022. V kontaktu s tímto druhem drog bylo v posledním měsíci necelých 8 % žáků.⁴⁴

Jak je avizováno již v předešlé podkapitole, konopné látky jsou mezi nezletilými nejvíce užívanou nelegální látkou, viz obr. č. 2. Kontakt s návykovou látkou uvádí 29,3 % šestnáctiletých studentů (30,1 % – chlapci a 28,5 % – dívky). S látkou pocházející z konopí mělo zkušenost 28,4 % nezletilých, kolem 3,5 % mladistvých se setkala s extází a LSD, 2,5 % nezletilých užilo halucinogenní houby, pervitin a kokain vyzkoušely kolem 1,5 % a heroin společně s dalšími opiáty užilo méně než 1 % šestnáctiletých. Těkové látky se vyskytovaly u 5 % respondentů. Nárůst užívání drog se objevuje u kokainu a extáze, u ostatních substancí je zaznamenán pokles hodnot. První kontakt s konopnými látkami se odehrává okolo 14,5 roku. Do rizikové skupiny užívání těchto substancí se zařadilo 6,6 % šestnáctiletých, z toho 4,9 % se nachází v nižším riziku a 1,7 % v riziku vysokém. V rámci zaměření na 15.-16. věk spadá do kategorie rizikových faktorů 11-14 tisíc nezletilých, z čehož 2-4 tisíce jsou ve vyšší kategorii.⁴⁵

I přes uvedené výsledky, které poukazují na snížení uživatelů, by měl být dle mého názoru kladen důraz právě na prevenci. Dle McGratha je prevence nezbytnou součástí, co se týká návykových látek, jelikož čím dříve je droga užívána, tím vyšší je pravděpodobnost výskytu nejen zdravotních komplikací, ale ovlivněno může být např. i fungování ve škole nebo prohlubování drogové problematiky.⁴⁶

---

⁴³ Kratom je psychoaktivní droga, která se vyrábí ze sušených listů tropického stromu *Mitragyna speciosa*. V České republice je tato látka považována za legální, na kterou není nahlíženo jako na psychotropní substanci. V současné době není kratom uznáván jako potravinu či doplněk stravy, což znamená, že se zcela vymyká kontrole. Stěžejní otázkou je legislativa, tato látka postrádá právní rámec pro regulaci na trhu a není tak zajištěna bezpečnost a kontrola kvality. (Srov. VOSTŘELOVÁ, Zuzana, et al. *Užívání a informovanost o kratomu: dotazníková šetření mezi vysokoškolskými studenty* [online], str. 144)

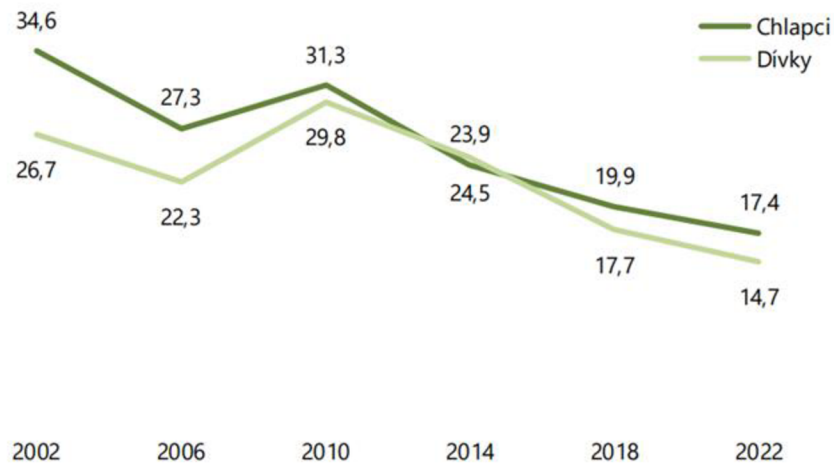
⁴⁴ Srov. CHOMYNOVÁ, Pavla; GROHMANNOVÁ, Kateřina et al. *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023*, str. 35-36

⁴⁵ Srov. ROUS, Zdeněk; CHOMYNOVÁ Pavla; MRAVČÍK Viktor. *Návykové látky v České republice 2019*, str. 9

⁴⁶ Srov. MCGRATH, Yuko. *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací: nejnovější výzkumné poznatky*, str. 14

Z tohoto důvodu s ohledem na vymezenou cílovou skupinu, bude v následující kapitole představena prevence na školách, které zaštiťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

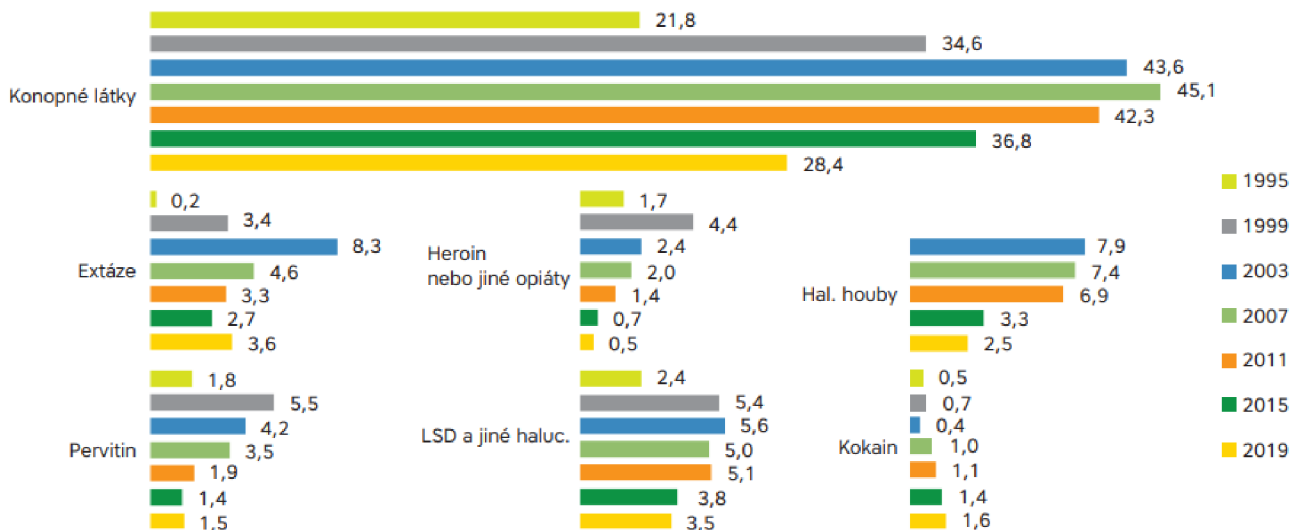
Celoživotní prevalence užití konopných látek mezi 15letými žáky ZŠ – studie HBSC 2002–2022, v %

Obrázek č. 1. – Užívání konopných látek 15letých žáků ZŠ v letech 2002-2022

Zdroj: CHOMYNOVÁ, Pavla; GROHMANNOVÁ, Kateřina et al. Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023, str.35

Vývoj celoživotních zkušeností s nelegálními drogami mezi 16letými studenty v I. 1995–2019 – studie ESPAD, v %

Obrázek č. 2 – Vývoj zkušeností s nelegální návykovou látkou v letech 1995-2019

Zdroj: ROUS, Zdeněk; CHOMYNOVÁ Pavla; MRAVČÍK Viktor. Návykové látky v České republice 2019, str. 10

2. Prevence drogové problematiky v rámci vymezené cílové skupiny

Diplomová práce je orientována na nezletilé plníci povinnou školní docházku, z tohoto důvodu je tato kapitola soustředěna na prevenci drogové závislosti. Škola hraje velmi podstatnou roli v prevenci rizikového chování spojené s podporou zdravého vývoje dospívajících. V rámci kapitoly je kladen důraz na metodika prevence a preventivní programy, které slouží k předejití drogové závislosti a zároveň slouží jako prostředek pro identifikování případných rizikových jevů.

2.1. Primární prevence ve školském zařízení

Stěžejním dokumentem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže, aktuálně pro období 2019-2027. Jedná se o formování konceptu politiky primární intervence týkající se rizikových chování v České republice. Strategie navazuje na předchozí dokument a mezi hlavní úkoly patří stanovení rámce primární prevence rizikových faktorů u dětí a mládeže, určení cílů pro rozvoj politiky v této zmíněné oblasti, včetně poskytování dostupných informací.⁴⁷

Primární prevence je ve školském pojetí dle MŠMT rozčleněna na specifickou a nespecifickou. Specifická prevence zahrnuje určité aktivity a programy, které se věnují specifickým formám rizikového chování. Tuto prevenci lze rozčlenit do tří kategorií – všeobecná, selektivní a indikovaná forma. Všeobecná prevence cílí na větší skupinu (např. školní třída) bez toho, aniž by byla dělena dle míry rizika, ohled se bere jen na věkové rozmezí. Do této intervence spadá např. program Unplugged, který se zaměřuje na školní prevenci týkající se návykových látek. Selektivní forma pojímá takové skupiny, u kterých je pravděpodobná zvýšená míra pro vznik nebo rozvoj rizikového chování. Indikovaná intervence zahrnuje jednotlivce, u kterých je vyšší výskyt rizikových faktorů a rovněž jedince, u nichž se toto chování již projevilo.⁴⁸ Nespecifická prevence představuje takové činnosti, které podněcují ke zdravému životnímu stylu a získávání pozitivních dovedností pomocí užitečného naplánování volného času, např. sportovní aktivity. Příkladem této intervence je program Škola podporující zdraví.⁴⁹

Rozdělení prevence ve vztahu k drogové problematice vypadá následovně. Primární prevence se zaměřuje na opatření vedoucí k zabránění vzniku drogové závislosti. Sekundární intervence se soustředí na léčbu drogově závislých a současně na snižování zdravotních a sociálních dopadů. Terciární prevence se soustředí na osoby, které jsou již ve fázi závislosti.⁵⁰ Kudrle terciární intervenci vyjadřuje jako zabránění vážného nebo

---

⁴⁷ Srov. MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027* [online].

Dostupné na: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf, str. 4-5

⁴⁸ Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 30, 60-61

⁴⁹ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>, str. 2

⁵⁰ Srov. MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*, str. 78

trvalého zdravotního a sociálního poškození způsobené užíváním návykových látek. Tato forma intervence se pojí s termínem harm reduction, v překladu „snížení rizik“.⁵¹

Příklady konkrétních programů zaměřující se na prevenci na školách v oblasti drogové závislosti jsou obsaženy v samostatné části této kapitoly. Následující podkapitola je věnována minimálnímu preventivnímu programu školy a metodikovi, který zodpovídá ve školském zařízení za prevence, vzhledem k zaměření diplomové práce, užívání návykových látek.

2.1.1. Minimální preventivní program školy

Minimální preventivní program (dále MPP) je charakterizován jako určitý dokument školy využívaný k podpoře nezletilých v otázkách zdravého životního stylu, osobnosti, socializace a rozvoje komunikačních schopností. Důraz je kladen na posilování iniciativy dětí, rozmanitosti prevencí a na účasti všech pedagogů. Neméně důležitá je i kooperace školy s rodiči či zákonnými zástupci dospívajících. Kontrolním orgánem programu je Česká školní inspekce, která tento dokument pravidelně posuzuje. MPP je sestaven na dobu jednoho školního roku, na jehož vytvoření participují i pedagogičtí pracovníci, přičemž dokument je regulován školním metodikem prevence. Všechny školy, včetně metodiků prevence, jsou povinny mít k dispozici nejnovější verze preventivních činností, což zahrnuje např. dokumentaci k realizování programů v oblasti užívání drog, školní řád nebo postupy, kterými škola reaguje na rizikové chování dětí.⁵²

MPP tak musí být vytvořeno s ohledem na časové a finanční omezení a také je třeba brát v úvahu specifika a potřeby konkrétních žáků. Podstatou je předcházet vzniku rizikových faktorů, drogové závislosti, případně snížit výskyt tohoto jevu, který je spojen s podporou nezletilých.⁵³ Za tyto požadavky je zodpovědný metodik prevence, který je charakterizován níže.

Školní metodik prevence (dále ŠMP) je pedagogický pracovník, který pro vykonávání této profese absolvoval studium dle §9 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. ŠMP vykonává metodické, koordinační, informační a poradenské činnosti, které jsou rozpracovány v příloze 3. vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Koordinační a poradenské činnosti obsahují např. vzdělávání pedagogů v otázce projevů problémového chování, uskutečnění aktivit pro předejití drogové závislosti, kooperace s orgány státní správy. Informační činnosti představují např. obeznámení s dopady užívání návykových látek, včetně navržení intervenčních programů v této oblasti.

---

⁵¹ Srov. KUDRLE, Stanislav. Bio-psycho-sociálně-spirituální model závislosti jako východisko k primární, sekundární a terciární prevenci a kvalifikované pomoci. In KALINA, Kamil et al. *Základy klinické adiktologie*, str. 22.

⁵² Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 140-141

⁵³ Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*, str. 19

Poradenské činnosti zahrnují např. identifikaci nezletilých, kteří se dostali do kontaktu s drogou a s tím spojené doporučení odpovídajících služeb.⁵⁴

Metodik školní prevence, jak jsem zmiňovala výše, zodpovídá za MPP. Mezi náplň práce preventisty rovněž patří dohled nad tvorbou programu. V závislosti na situaci tento pracovník konzultuje formování MPP s jiným metodikem prevence, který působí v pedagogicko-psychologické poradně.⁵⁵

2.2. Preventivní programy drogové problematiky

V této podkapitole jsou obsaženy příklady preventivních programů probíhající ve školském zařízení v rámci drogové scény s ohledem na cílovou skupinu.

První program, který je zde představen je Unplugged, který patří do výše charakterizované specifické všeobecné prevence. Tento program cílí na nezletilé ve věkovém rozmezí 11-13 let a je sestaven z dvanácti lekcí. Výklad je soustředěn na prevenci užívání konopných látek, tabákových výrobků a dalších legálních i nelegálních substancí. Mezi hlavní záměry Unplugged se řadí minimalizace počtu nezletilých, kteří již užívají návykové látky, odsunutí první zkušenosti se substancí do vyššího věku a zamezení nebo oddálení přesunu ze stavu experimentování do stavu intenzivního užívání drog. Potenciálem toho programu je, že kromě cílení na drogovou scénu má pozitivní vliv na zabránění vzniku rizikových forem chování obecně.⁵⁶ Informovanost je klíčová nejen u dětí, ale především u rodičů, kteří by měli mít vliv na chování svých dětí. Program Unplugged disponuje verzí i pro rodiče, kteří jsou obeznámeni s dopady ovlivňující fungování rodiny v případě užívání drog nezletilým a současně rodičům pomáhá porozumět změnám, s jimiž se dítě potýká.⁵⁷

Dalším programem je Preventure spadající do selektivního nebo indikovaného typu prevence. Program je určen pro nezletilé ve věku 11-16 let, tedy dospívající na druhém stupni základní školy. Preventure je koncipován do šesti vyučovacích hodin v podobě čtyř schůzek a zaměřuje se též na snížení kontaktu s návykovými látkami, zvládání úzkosti a nepříznivých situací, včetně touhy po zažití dobrodružství, které droga přináší. U nezletilého je také kladen důraz na posílení odpovědnosti a s tím spojená kontrola nad svým jednáním.⁵⁸

Program „Jak se (ne)stát závislákem“ je koncipován v podobě zábavné hry s deseti stanovišti, která se zaměřuje na nezletilé ve věku 13-17 let. Počet stanovišť a výběr tematického okruhu záleží na samotné škole. Mezi okruhy se řadí např. „Závislost, Drogy,

---

⁵⁴ Srov. KNOTOVÁ, Dana et al. *Školní poradenství*, str. 51-53

⁵⁵ Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, str. 141

⁵⁶ Srov. CHARVÁT, Miroslav et al. Metodika prevence užívání návykových látek Unplugged. In MIOVSKÝ, Michal et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*, str. 160,162

⁵⁷ Srov. JURYSTOVÁ, Lucie. *Program prevence pro rodiče Unplugged: Metodika pro lektory*, str. 9

⁵⁸ Srov. MAIEROVÁ, Eva. Preventure-metoda indikované primární prevence užívání návykových látek. In ŠIRŮČKOVÁ, Michaela et al. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*, str. 103,106

Řekni ne! Jak se ubránit“. Úkolem je poskytovat informace o potenciálních následcích v důsledku užívání drog a současně se věnuje rozvoji osobnosti. Preventista tohoto programu musí projít speciálním školením Státního zdravotního ústavu.⁵⁹

Dalšími příklady preventivních programů zaměřující se na návykové látky jsou např. peer programy, které cílí na dospívající ve věkovém rozmezí 15-18 let, nízkoprahové programy nebo program s názvem „*Drogy-důvod-dopad*“.

---

⁵⁹ Srov. MIOVSKÝ, Michal et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*, str. 266-268

3. Práce kurátora s drogově závislými nezletilými

Kurátor pro děti a mládež spadající pod orgán sociálně-právní ochrany dětí je jedním ze základních prvků této diplomové práce. Úkolem kurátora je poskytovat podporu a pomoc nezletilým, kteří se ocitli, s ohledem na orientaci diplomové práce, v drogové problematice. Kurátory můžeme považovat za klíčové pracovníky při vzniklých nepříznivých životních situacích, jež se týkají dospívajících jedinců. Z toho důvodu je následující kapitola věnována tomuto pracovníkovi a současně jeho práci v souvislosti s vymezenou cílovou skupinou. Součástí kapitoly jsou specifika kurátorů při práci s nezletilými s drogovou závislostí včetně zahrnutí standardů sociálně právní ochrany. Závěr kapitoly pojednává o spolupráci pracovníka s dalšími institucemi, která je též důležitým elementem při vykonávání této činnosti.

Kurátor pro děti a mládež je chápán jako zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany, který se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále zákon o SPOD). Touto ochranou se dle §1 odst. 2 uvedeného zákona rozumí „ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana jeho zájmů, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“⁶⁰ Pracovník se soustředí především na děti, u kterých rodiče neplní svoji rodičovskou odpovědnost a na děti vedoucí „zahálčivý nebo nemravný život“ např. zanedbávání školní docházky, konzumace alkoholu, užívání drog.⁶¹

Činnost kurátora je založena na aktivním kontaktu a spolupráci s nezletilým, jeho rodinou a dalšími spolupracujícími institucemi. Současně je důležité pozorovat negativní dopady, které ovlivňují dítě, identifikovat důvody vzniku a stanovit postupy k jejich minimalizaci. Další vykonávanou činností pracovníka je hodnocení situace nezletilého, které je podstatné při realizaci individuálního plánu ochrany jedince. Smyslem plánu je vymezit cíle a opatření, prostřednictvím nichž bude dosaženo pokroku, lépe řečeno zlepšení nepříznivé situace klienta a rodiny. Na základě stanovených cílů lze následně zhodnotit, zda díky doporučením došlo k pozitivní změně situace celé rodiny.⁶² Kompletní práce kurátora je shrnuta v následující části.

3.1. Specifika práce kurátora se závislými nezletilými

V rámci kapitoly o vymezení cílové skupiny je nastíněno, že ne všechny případy nezletilých užívající návykové látky je nutné řešit prostřednictvím veřejných orgánů. Nezletilí, kteří se dostanou do styku s kurátorem pro děti a mládež užívají drogy v dlouhodobém intenzivním měřítku, jež má negativní dopady na vývoj dotyčného anebo může být toto užívání důvodem pro nežádoucí vývoj mladistvého, viz § 6 zákon o SPOD.

⁶⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §1 odst. 2

⁶¹ Srov. Tamtéž, § 6 písm. c), d)

⁶² Srov. MPSV. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež [online]. Dostupné na: <http://vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>, str. 8-9

Na tyto případy následně kurátor nahlíží jako na ohrožené nezletilé, jelikož se pojí s termínem závislost, která je rozpoznatelná na změně chování dítěte, pro kterého je droga nepostradatelnou složkou jeho života. Pracovník OSPOD se orientuje spíše na sociální kontext daného jedince než na samotný zdravotní stav.⁶³

Povinností kurátora je zabývat se nezletilými, kteří mají výchovné problémy, mladistvými dopouštějící se trestní činnosti a jejich rodinami. Nezletilým a jejich rodinám je umožněna poradenská a socioterapeutická pomoc, která vzhledem k omezené kapacitě klientů a potřebám nemůže být tak intenzivní. V této souvislosti jsou dospívající delegováni do dalších institucí, např. středisko výchovné péče, kurátor však sleduje jeho situaci.⁶⁴ Kurátor v případě nutnosti, v kontextu plnění své pracovní náplně, předkládá návrh na výchovná opatření a společně se soudem se zapojuje do realizace ústavní nebo ochranné výchovy, kde nezletilé také navštěvuje. Současně kurátor poskytuje dospívajícím podporu po propuštění z těchto zařízení pro co nejnlehčí zapojení zpět do společnosti.⁶⁵ Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny monitorovat výkony ústavní nebo ochranné výchovy, a to bez jakéhokoli zakročení do jejich řízení. Cílem tohoto úkonu je zjištění, jestli důvody pro umístění dítěte do zařízení nadále přetrvávají a jakým způsobem, zda vůbec, dochází k vývoji vztahů mezi rodičem a nezletilým.⁶⁶

Důležitým aspektem kurátorovy práce je také provádění sociálních šetření a kontrolních činností pro vyhodnocení aktuální situace rodiny. Pracovník se účastní hlavních líčení a zasedání týkajících se trestních věcí nezletilých, v rámci kterých prosazuje svá práva. Kurátor spravuje dokumentaci o všech svých klientech, s odkazem na diplomovou práci, drogově závislých, se kterými spolupracuje. V situaci, kdy se nezletilí dopustí trestného činu předkládá zásadní informace potřebné pro komplexní posouzení.⁶⁷

Během spolupráce kurátora s nezletilými je kladen důraz na respektování hlavních zásad sociálně-právní ochrany. Matoušek hovoří převážně o aplikaci individuálního přístupu s ohledem na určité potřeby konkrétního dítěte, motivaci k dosažení samostatnosti jedince, ukotvení rodičovských kompetencí v péči o nezletilého a o podpoře sociální integrace dítěte. V neposlední řadě je nezletilý obeznámen o metodách, které jsou uplatňovány při jeho spolupráci s kurátorem a povzbuzován k interakci s přirozeným prostředím. Kurátor při jednání s nezletilým respektuje základní lidská práva a svobody.⁶⁸

---

⁶³ Srov. MPSV. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež* [online]. Dostupné na: <http://vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>, str. 134, 138

⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*, str. 86

⁶⁵ Srov. OSPOD. *Funkce kurátora pro děti a mládež* [online]. Dostupné na: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_3.pdf&original=Funkce_kuratora.pdf

⁶⁶ Srov. NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*, str. 11

⁶⁷ Srov. OSPOD. *Funkce kurátora pro děti a mládež* [online]. Dostupné na: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_3.pdf&original=Funkce_kuratora.pdf

⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. Profese pracovníka OSPOD a její rámec. In MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, str. 42

Závěrem této části kapitoly jsou standardy sociálně-právní ochrany, jimiž jsou orgány sociálně-právní ochrany, pověřené osoby a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc povinny se při výkonu své profese dle novely zákona o SPOD z roku 2012 (zákon č. 401/2012) řídit. Standardy představují souhrn pravidel a postupů, jež slouží jako rámec v oblasti ochrany dětí a jejich rodin. Zároveň je na tyto předpisy nahlíženo jako na jistotu, prostřednictvím které bude udržena úroveň kvality poskytovaných služeb ve všech zařízeních. Novotná dále hovoří o důležitosti sjednocení těchto pravidel, která se nevztahují pouze na zaměstnance orgánů sociálně-právní ochrany, ale pojímá i orgány veřejné správy, které se podílejí na poskytování této ochrany. Také je zde zahrnuta samotná práce s klienty, personální, organizační a technická zajištění. Celkovou kvalitu poskytované péče ovlivňují i okolnosti vedoucí ke kontaktu s kurátorem, vyhodnocení určitého případu, další vzdělávání a rozvoj pracovníků a adekvátní prostředí pro komunikaci s nezletilými, včetně jejich rodin. Nejsou opomíjena ani opatření případné rizikové a nouzové situace, metody sociální práce nebo časová dostupnost, které jsou též základními aspekty. Zákon o SPOD se o standardech zmiňuje v § 9a odst. 3 a 4, specifika konkrétních předpisů jsou součástí vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.⁶⁹

Kromě standardů sociálně-právní ochrany se novela věnuje i povinnosti realizovat případové konference, které slouží ke komplexnímu posouzení všech zapojených subjektů do řešení situace dítěte a jeho rodiny.⁷⁰ Případová konference je více charakterizována v následující části.

3.2. Spolupráce kurátora s dalšími institucemi

Jak je zmíněno v úvodu této kapitoly, kurátor při vykonávání své profese spolupracuje s několika dalšími institucemi, díky kterým má o nezletilých klientech všechny dostupné informace. Shromáždění a vyhodnocení všech informací napomáhá kurátorovi s drogově závislým nezletilým ve zvolení adekvátního postupu a způsobu pro nejefektivnější spolupráci a nalezení optimálního řešení vzniklé nepříznivé situace.

Kooperace kurátora s dalšími subjekty je přizpůsobena konkrétním potřebám dané situace a může probíhat např. v podobě osobního kontaktu, telefonické komunikace, případových konferencí a na základě požádání nebo předložení oznámení. Cílem všech institucí je nalézt efektivní řešení a propojit specifické služby vzhledem ke komplexní ochraně dětí a mládeže. Kurátor spolupracuje např. se školou, lékaři, poskytovateli sociálních služeb, policií, probační a mediační službou. Pracovníci v určitých zařízeních vzbuzují v nezletilých zásluhou intenzivní a nepřetržité interakce pocit důvěry. Ve srovnání s kurátory mají tito pracovníci méně klientů a mohou se tak více věnovat individuální práci s každým dítětem. Proto je sdělování všech informací velice

---

⁶⁹ Srov. NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*, str. 52-55

⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. Profese pracovníka OSPOD a její rámec. In MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*, str. 39

podstatné.⁷¹ Pro tuto diplomovou práci s ohledem na vymezení cílové skupiny je přiblížena spolupráce orgánů sociálně-právní ochrany dětí se školským zařízením.

3.2.1. Spolupráce se školským zařízením

Kurátor se v kooperaci se školou zaměřuje na problematiku šikany, nedodržování povinné školní docházky, dlouhodobé užívání návykových látek nebo nutné zavedení specifických opatření při vzdělávání nezletilého. Ovšem v této spolupráci je nutné upozornit, že kurátor svévolně nezasahuje do každé této nastalé situace. Z tohoto tvrzení vyplývá, že školy by se měly pokusit vzniklé problémy řešit nejdříve samy za pomoci např. školního psychologa či výchovného poradce. Pracovník se tak do řešení rizikového chování, v tomto případě do řešení drogové závislosti, zapojuje ve chvíli, kdy rodina není schopna s podporou školy zajistit, aby k užívání návykových látek nedocházelo. V situaci, ve které škola identifikuje, že dítě čelí těmto jevům, jež vznikly mimo školní prostředí a rodina nezletilého neposkytuje dostatečnou ochranu, je škola povinna postupovat na základě oznamovací povinnosti dle § 10 odst. 4, zákon o SPOD.⁷²

Jak jsem avizovala v kapitole vymezení cílové skupiny v oblasti školských zařízeních, velmi častým oznamovatelem je škola. Školy a školská zařízení mají dle § 42aa odst. 2 písm. c) povinnost poskytnout veškerá data o nezletilém, u něhož mají podezření na užívání návykových látek na základě podané žádosti ze strany orgánů sociálně-právní ochrany. V případě, že zařízení, respektive ředitel zařízení odmítne tyto podklady pověřené osobě umožnit, je toto jednání bráno jako přestupek, za který může být uložena pokuta až do výše 50 000 Kč nebo zákaz vykonávat funkci na dobu do jednoho roku.⁷³

S odkazem na metodickou příručku kurátora, podané oznámení ze strany školy by mělo být vyhotoveno v písemné podobě zahrnující vyobrazení spolupráce s rodinou, včetně všech již vyčerpaných možností, které by mohly přispět ke zlepšení nepříznivé situace. Pracovník tak na základě standardů a poskytnutých informací vyhodnotí stav dítěte a rodiny. V souvislosti s multidisciplinárním přístupem, lépe řečeno se zapojením dítěte, rodiny, školy a dalších podílejících se orgánů, je sestaven individuální plán ochrany.⁷⁴

---

⁷¹ Srov. MPSV. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež* [online]. Dostupné na: <http://vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>, str. 207-208

⁷² Srov. Tamtéž, str. 217-218

⁷³ Srov. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, §42aa odst. 2 písm. c)

⁷⁴ Srov. MPSV. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež* [online]. Dostupné na: <http://vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>, str. 218

3.2.2. Případová konference

Případová konference je jedním z využívaných nástrojů v rámci mezioborové spolupráce. Setkání všech spolupracujících institucí může být pro rodinu a dítě takzvanou podpůrnou sítí. Během této schůzky probíhá předávání kompletních informací, posouzení stavu dítěte, s čímž souvisí hledání přijatelného řešení a zrealizování takových způsobů práce, na základě kterých dojde k uskutečnění potřeb nezletilého. Výsledkem této kooperace je individuální plán péče.⁷⁵

Realizace setkání má jasně dané principy a je tedy žádoucí tyto zásady dodržovat, jelikož podtrhují celkový průběh a výsledek konference. Základní zásadou a předpokladem k fungování setkání je respekt k odlišnostem a konkrétním potřebám rodin. Udržování respektu přispívá k zachování individuálního přístupu a zároveň k zabraňování vzniku předsudků, očekávání a sklonům ke stereotypizaci, které jsou dalšími podstatnými principy. Zásada informovanosti spočívá ve sdělování údajů nejen během konference, ale i před jejím uskutečněním. Všechny zúčastněné osoby jsou tak obeznámeny s cílem setkání, s čímž se pojí i princip spolupráce. Významné je i partnerství rodičů s odborníky, kteří rodičům představují svůj pohled na situaci pro lepší pochopení potřeb dítěte. Mezi další principy se řadí např. stanovená struktura, odpovědnost a povinnost všech zúčastněných dodržovat plán setkání nebo orientace na změnu.⁷⁶

Povinností kurátora, s ohledem na zákon č. 359/1999, o SPOD a výše popsanými standardy, je zorganizovat případovou konferenci v každém případě, kdy je podáván soudu návrh na nutnou úpravu výchovy dítěte. Jedná se např. o svěřeni nezletilého do pěstounské péče, o stanovení nebo ukončení ústavní výchovy. Samozřejmě konference primárně slouží k předejití těmto úkonům, a proto se všechny zainteresované organizace snaží najít jiná východiska, než je umístění do ústavního zařízení. Konference je realizována i v takových situacích, ve kterých přichází změna ve výchově nezletilého, např. podnět k ukončení náhradní péče před stanovenou lhůtou.⁷⁷

Pořádání případové konference je považováno za jeden z výchozích aspektů sanace rodiny. Toto setkání svolává kurátor, pokud se jedná o ohrožené dítě na základě zákona o SPOD, který se podílí na sestavení multidisciplinárního týmu. Sanace rodiny představuje souhrn opatření v oblasti sociálně-právní ochrany a sociálních služeb orientovaných na zajištění adekvátního prostředí pro ohrožené dítě. Tyto činnosti jsou určeny nezletilému a jeho rodině s cílem podpořit vývoj dítěte z hlediska sociálního, biologického a psychologického. Jedná se např. o podporu rodičovských kompetencí nebo o změnu ve fungování rodiny. Sanace funguje jako prevence před odebráním nezletilého z rodiny s následným umístěním do zařízení, jako jsou např. dětské domovy, ústavní zařízení apod. V případě odebrání dítěte je prostřednictvím sanace dosahováno změn v rodinném prostředí vedoucí k navrácení nezletilého zpět do rodiny, včetně

---

⁷⁵ Srov. MPSV. *Manuál k případovým konferencím*, s. 9

⁷⁶ Srov. BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: Praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*, str. 19–28

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, Oldřich et al. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*, str. 108-110

následné podpory pro zachování provedených změn. Záměrem je tedy odstranit nebo alespoň zmírnit příčiny ohroženého dítěte, případně podpořit rodinu a dítě, pokud je nutné umístění do výchovného zařízení.⁷⁸

Lze tedy konstatovat, že komplexní spolupráce s ostatními institucemi je pro kurátora významná i z pohledu etických konfliktů. Vyjádřené názory od dalších odborníků mohou být pro pracovníka opěrným bodem pro rozhodování se mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi. Etická dilemata, se kterými se kurátor pro děti a mládež při práci s drogově závislými nezletilými potýká, jsou stěžejním tématem diplomové práce. Z tohoto důvodu jsou této oblasti věnovány následující kapitoly.

---

⁷⁸ Srov. BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Markéta. *Sanace rodiny*, str. 17-18

4. Etika v oblasti sociální práce

Etika je v rámci sociálně-právní ochrany a obecně v sociální práci velice podstatným elementem při řešení nepříznivé sociální situace klienta. Z tohoto důvodu je následující kapitola věnována této vědní disciplíně. Úvodní část kapitoly se zaměřuje na vymezení samotné etiky a souvisejících pojmů, konkrétně morálce a etickým principům. Závěr kapitoly pojímá o etickém kodexu, kterým se kurátor pro děti a mládež při výkonu své profese řídí.

4.1. Termín etika a její dělení

Etiku jako vědní disciplínu lze charakterizovat několika způsoby. Pojem etika pochází z řeckého slova „ethos“, které se dá vysvětlit jako „zvyk, mrav, obyčej.“ Lze konstatovat, že etika je nauka zaměřující se na adekvátní chování ve společnosti vyplývající z racionality a rovněž na objevení, případně ospravedlnění obecných norem, na kterých je založena morálka. Dle Jankovského je možné etiku chápat jako vědu za podmínky, že disponuje svým předmětem, kterým je zmíněná morálka. Morálka posuzuje lidské chování z pohledu toho, co je považováno za dobré a co nikoli, přičemž se toto jednání porovnává se svědomím jedince. Pojem morálka je více rozebrán v následující části této kapitoly.⁷⁹

Jedná se o disciplínu zabývající se „*normami lidského chování, rozhodnutími, která lidé činí, a způsoby, jimiž svou volbu odůvodňují.*“ Toto pojetí etiky ukazuje na hodnocení s následným odůvodněním vlastního rozhodnutí, nicméně zde není kladen důraz na posouzení chování z hlediska obecných sociálních norem ve srovnání s další definicí, kterou Fischer uvádí. „*Etika je nauka, učení, spisy o lidském jednání z hlediska společenské nebo individuální přijatelnosti nebo z hlediska správnosti, které odráží všeobecné etické předporozumění.*“ Zmíněné „předporozumění“, respektive přesvědčení zakládá na rozšířeném povědomí o mravnosti, tedy schopnosti rozlišit vhodné a nevhodné jednání a zároveň pojímá o ohleduplnosti a respektu k druhým. Toto vymezení lze považovat s výrokem Jankovského za totožné, jelikož záleží na správném chování ve společenském prostředí.⁸⁰

Nečasová etiku charakterizuje jako vědu o morálce, na kterou nahlíží jako na část života a na základ morálního vědomí. Cílem etiky je „*vědomější odpovědné jednání*“, nicméně tato věda neposkytuje přesné kroky, jak v konkrétních situacích postupovat.⁸¹

---

⁷⁹ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, str. 26-27

⁸⁰ Srov. FISCHER, Ondřej. K pojetí etiky pro sociální práci. In FISCHER, Ondřej; MILFAIT, René et al. *Etika pro sociální práci*, str. 11

⁸¹ Srov. NEČASOVÁ, Mirka. Profesionální etika. In MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*, str. 22

Thompson rozděluje etiku na čtyři základní přístupy – deskriptivní, normativní, meta-etiku a aplikované pojetí. Deskriptivní etika pojednává o mravních rozhodnutích a hodnotách, jež jsou charakteristické pro danou společnost, a která nejsou hodnocena jako správná či nesprávná. Autor jako příklad uvádí polygamii, která je v určité kultuře akceptovatelná, naopak v jiném společenství je tato forma soužití naprosto nepřijatelná. Stejně je tomu u trestu smrti, který je v některých zemích uložen za jisté zločiny. Tento přístup se orientuje spíše na deskripci faktického chování v dané situaci. Na základě toho poskytuje významné informace pro další sféry etiky a slouží tak k pochopení morálního chování. Deskriptivní etika je tímto popisem značně omezena, jelikož je nedostatečný pro zodpovězení etických otázek. Z tohoto důvodu je důraz kladen na rozdílnost jednání a svobodnou volbu, jež mohou být v souladu nebo rozporu se společenskými normami.⁸²

Normativní etika se soustředí na normy, na které by jedinec měl brát ohled v rámci mravního rozhodování. Orientuje se na aspekty, které se zaměřují na povinnost a hodnotu, jež mají vliv na toto mravní rozhodování. Normativní etika se zabývá otázkou „*Je správné toto dělat?*“. V případě, že srovnáme tento přístup etiky s předchozím výše popsaným na konkrétním příkladu, který se týká provedení úkonu v rámci zaměření diplomové práce, vypadalo by to následovně. Deskriptivní etika by sdělila počet nezletilých umístěných do ústavního zařízení. Oproti tomu normativní etika by se dotazovala, zda je odebrání nezletilých z jejich rodinného prostředí a umístění do výchovných zařízení vůbec vhodným řešením vzniklé nepříznivé situace.⁸³

Cílem meta-etiky je „*diskuze o jazyce, kterým o morálce hovoříme, a jak lze tento jazyk odůvodnit.*“ Výše položená otázka u normativní etiky je zde přeformulována do podoby – „*Jak interpretovat, když je řečeno, že je něco vhodné?*“. I přes některá tvrzení o bezvýznamnosti morálních výroků jsou tací, kteří o smyslu těchto výroků nepochybují, neboť je sami využívají. Meta-etika se tedy snaží pochopit, jakým způsobem jsou tato tvrzení myšlena.⁸⁴

Aplikovaná etika je považována za nejpodstatnější část etiky, jelikož se zabývá určitými problémy vyzývající k prozkoumání mravního jednání a hodnot. Proto je klíčové aplikovanou etiku v daných situacích studovat v souladu s teorií etiky a zkoumat, jakým způsobem se tyto teorie odráží v rozhodnutích, které se opírají o zdravý rozum. Do tohoto přístupu se řadí např. etika života a smrti, lékařská, feministická nebo obchodní.⁸⁵

Specifickou formou této vědní disciplíny je náboženská etika opírající se o vděčnost jedince k Bohu, ze které vyplývá i samotné chování člověka. Samozřejmě každá náboženská tradice má vlastní pojetí etiky. Křesťanská etika vyjadřuje lásku a respekt, v souladu se kterými by člověk měl jednat, a to bez jakéhokoliv předpokladu získání osobního prospěchu. Oproti judaismu se etika pojí s dodržováním určitých závazků k Bohu a současně je kladen důraz na soudržnost týkající se společenství a víry.

---

⁸² Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 11-12

⁸³ Srov. Tamtéž, str. 12

⁸⁴ Srov. Tamtéž, str. 12

⁸⁵ Srov. Tamtéž, str. 13

Obě tato náboženství se shodují v otázce jednání s odkazem na určité hodnoty, nicméně se liší odlišnou interpretací.⁸⁶

Dále je možné, dle Jankovského, etiku rozdělovat i z jiné perspektivy, než je dosud uvedeno. Autonomní etika představuje pravidla, která si jedinec osobně stanoví. Opakem je heteronomní etika, zde jsou tyto principy uloženy například společností. Individuální etika se soustředí na morální oblasti jednotlivce, těmito otázkami v kontextu společenské skupiny se zabývá etika sociální. Uplatnění etických předpisů, jako je např. etický kodex, který je níže vymezen v samostatné části kapitoly, se pojí k etice profesní. Ekologická (enviromentální) etika pojímá vztah s životním prostředím. Autor uvádí i nově objevující se etiky, kterými je žurnalistická etika a informetika.⁸⁷

4.1.1. Termín morálka

Morálka představuje soubor všeobecně závazných pravidel, která stanoví lidské chování a jednání. Jedná se o vnímání morálky jako základní charakteristiku lidského bytí umožňující interakci a celkové fungování ve společenském prostředí, tedy že se člověk stává sociální bytostí. Pro fungování a udržení řádu ve společnosti je proto nezbytné dodržovat stanovená pravidla a normy. Morálka a etika bývají často interpretována jako slova souznačná, nicméně je důležité tyto pojmy rozlišovat. Morálka, jak je již zmíněno, obsahuje principy lidského jednání, zatímco etika se zabývá podstatou těchto tezí a odůvodňuje správnost daného chování. Morálka je přiřazována k životní praxi a etika představuje úvahu nad touto praxí.⁸⁸

Jak je již avizováno výše v podkapitole charakterizování etiky, morálka nahlíží na správnost jednání člověka s ohledem na jeho svědomí. Vhodné morální či mravní chování je tedy takové, které je v souladu se svědomím jedince. V tomto kontextu se jedná o „*mravnosti konkrétního člověka*.“ Mravnost na rozdíl od morálky nelze hodnotit, neboť pohlednutí do svědomí druhého není možné. Pro zhodnocení dobrého chování je nutné využít stanovená pravidla, resp. jejich plnění, což umožňuje morálka, která tak vykonává funkce poznávací, regulativní a humanizační.⁸⁹

Thompson uvádí tři podmínky, na základě kterých může být jednání chápáno jako morální. Prvním požadavkem je, že se jednání váže alespoň k jedné osobě. Lidské chování má v tomto kontextu klíčový význam, jelikož člověk je jediný, kdo může uplatňovat etické argumenty. Autor lidské chování srovnává s chováním zvířat, jež není spjato s etikou, protože postrádají lidský element. Druhým předpokladem je logické uvažování nad dopady vzniklé situace, lépe řečeno nad pravděpodobným vývojem této situace. Pro morálku hraje racionální myšlení zásadní roli, na jehož základě je možné ji vysvětlovat. Z toho důvodu je morálka charakteristická pouze u lidských bytostí, které disponují rozumem. Třetí podmínka pojímá o svobodě a s tím spojené volbě.

---

⁸⁶ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, str. 27

⁸⁷ Srov. Tamtéž, str. 27-28

⁸⁸ Srov. MÁTEL, Andrej. Základné pojmy etiky. In MÁTEL, Andrej et al. *Etika sociálnej práce*, str. 14-15

⁸⁹ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*, str. 29

Nezávislost ilustruje možnost konat podle svého uvážení, nicméně toto jednání s sebou nese i otázku odpovědnosti. Thompson však poukazuje na to, že svoboda není zcela absolutní kvůli existenci určitých pravidel a limitů, které volbu ovlivňují.⁹⁰

Vzhledem k sociální práci, rozlišování výrazů etika a morálka tvoří základ efektivní interakce sociálního pracovníka s klientem, včetně sebereflexe. Pracovník by měl být schopen odlišit posouzení určitého chování od hodnocení konkrétního jedince v dané situaci s ohledem na zodpovědnost tohoto činu a morální vinu.⁹¹ Etickým otázkám v sociální sféře jsou věnovány následující podkapitoly.

4.2. Etické principy

Sociální práce zahrnuje vyjma znalostí a dovedností rovněž etické principy, jejichž dodržování je pro výkon profese zásadní, jelikož jsou považovány za základ pro komplexní úspěšnost v tomto oboru.⁹² Dle Beauchampa (1996) jsou etické principy definovány jako základní normy chování, které jsou podkladem pro další předpisy. Etický kodex odlišuje dva druhy principů – etické principy (např. respekt ke klientům) a principy odborné praxe (např. kooperace s kolegy).⁹³

Americký katolický kněz Felix Biestek (1957) vypracoval sedm etických principů, které byly původně určeny pro efektivní práci, včetně práce s jednotlivcem. Navzdory prvotnímu zamýšlení jsou dnes tyto principy velmi významné. Prvním principem je individualizace vyjadřující respekt k unikátnímu charakteru klienta, jež se pojí s individuálním přístupem bez známek stigmatizace ze strany pracovníka. Vyjadřování pocitů prostřednictvím otevřené komunikace umožňuje projevit své pozitivní i negativní emoce. Sociální pracovník usiluje o porozumění pocitů a neadekvátní situace klienta. Tato schopnost umožňuje pracovníkovi lépe chápat klientovy potřeby a zároveň se pokouší nahlížet na okolnosti z perspektivy klienta. Díky empatii tak může být poskytována dostatečná podpora a pomoc. Skrze akceptaci je ke klientovi přistupováno s ohledem na jeho autenticitu včetně předností i nedostatků. Další princip pojednává o nehodnotícím postoji, lépe řečeno neměla by být moralizována osobnost klienta. V případě, že to pracovník pokládá za vhodné, může hodnotit klientovo jednání či postoje. Sebeurčení spočívá v respektování práv a možnosti rozhodovat se dle vlastní svobodné volby. Klient je však omezen právními předpisy a etickými normami. Konečný princip se orientuje na diskretnost, tedy zachovat mlčenlivost sdělených informací o klientovi. Pokud pracovník bude tyto údaje s někým sdílet, je nutné o tom předem s klientem hovořit.⁹⁴

---

⁹⁰ Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 27-29

⁹¹ Srov. FISCHER, Ondřej. K pojetí etiky pro sociální práci. In FISCHER, Ondřej; MILFAIT, René et al. *Etika pro sociální práci*, str. 25

⁹² Srov. BAKOVÁ, Daniela. Etika v práci sociálního pracovníka. In MÁTEL, A. et al. *Aplikovaná etika v sociální práci*, str. 86

⁹³ Srov. MÁTEL, Andrej; MALIŠKOVÁ, Zuzana. *Etické kodexy sociální práce*, str. 59

⁹⁴ Srov. NEČASOVÁ, Mírka. Profesionální etika. In MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*, str. 36-37

4.3. Etický kodex sociálních pracovníků

Kurátor pro děti a mládež postupuje ve své profesi, stejně jako další sociální pracovníci, v souladu s etickým kodexem. Kurátoři pro výkon této činnosti dodržují etický kodex pod záštitou Společnosti sociálních pracovníků ČR z roku 2006. Tento předpis plní roli průvodce v otázkách rozhodování, konání a zaujímání jistých postojů v sociální sféře v rámci povolání kurátora.⁹⁵

Kodex znázorňuje souhrn stanovených etických principů, hodnot a norem individuální profese nebo organizace. Sestavení kodexu má několik důvodů, mezi něž se řadí např. podpora ochrany klientů a sociálních pracovníků, zvýšení povědomí o etice, opora při zvládnutí etických dilemat, konfliktů či profesních problémů nebo přispívání ke kvalitě poskytovaných služeb.⁹⁶

Etický kodex se opírá o zásady založené na hodnotách lidských práv a respektu vůči lidem bez známek jakékoliv diskriminace. Základem je podpora soběstačnosti a uspokojování potřeb klienta. V dokumentu jsou stanoveny pravidla chování pracovníka ve vztahu ke klientovi, zaměstnavateli, kolegům, ke své profesi a společnosti. Kodex vyžaduje, aby se ke každému klientovi přistupovalo rovnocenně, s respektem a bez předsudků. Rovněž je podstatné přistupovat ke svému povolání zodpovědně a plnit stanovené povinnosti. Pracovník by měl respektovat zkušenosti, pracovní metody a názory svých kolegů a současně umět spolupracovat s cílem zvyšovat kvalitu poskytované služby. Co se týče vztahu ke své profesi, důraz je kladen na prohlubování znalostí a dovedností a na kooperaci s dalšími institucemi. Dále kodex ilustruje několik etických problémových oblastí a závěrem se vyjadřuje i k možnému řešení problémů etické povahy.⁹⁷

Nečasová se rovněž zmiňuje o kritice etického profesního kodexu. Naráží zde na problematiku v otázce konzistence, respektive že předpis není jednotný. Konkrétní etické zásady mnohdy nejsou odvozeny z etické teorie a normy chování z těchto etických zásad. Nejednotnost předpisu může vést k obtížné interpretaci nebo realizaci stanovených pravidel a následně tak mohou vzniknout problémy týkající se procesu rozhodování. Etický kodex cílí na shodu hodnot mezi veřejností a profesionály, nicméně s ohledem na jednotlivé aspekty profese a rozdílné požadavky klientů je tato součinnost problematickou otázkou. Autor upozorňuje, že tento předpis je sestaven pouze pro jednu profesi, a to i v případě, že sociální práce často funguje v kontextu multidisciplinarity, tedy spolupráce s dalšími institucemi, která je pro svou důležitost vyjádřena výše v samostatné části ve třetí kapitole této diplomové práce. Dále je dokument kritizován

---

⁹⁵ Srov. DAVIDOVÁ, Irena et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*, str. 33

⁹⁶ Srov. MÁTEL, Andrej. Etické kodexy sociálnej práce. In MÁTEL, Andrej et al. *Etika sociálnej práce*, str. 107-108

⁹⁷ Srov. DAVIDOVÁ, Irena et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*, str. 34-36

z důvodu zamezení samostatnosti v rozhodování pracovníka, který bude postupovat spíše dle stanovených předpisů kodexu než vlastní etickou reflexí.⁹⁸

Navzdory kritické perspektivě tento kodex slouží jako podpora zejména pro řešení vzniklých etických problémů a dilemat. Tyto dosti náročné situace, kterým je pracovník vystaven s nutností zvolit jednu z možných variant, jsou tématem následující kapitoly.

---

⁹⁸ Srov. NEČASOVÁ, Mirka. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, Ondřej; MILFAIT, René et al. *Etika pro sociální práci*, str. 91

5. Etická dilemata v oblasti sociálně-právní ochrany dětí

Následující kapitola je zaměřena na představení pojmu etická dilemata včetně vzniku a možností, jak tyto obtížné situace, kterým kurátor pro děti a mládež čelí, řešit. Součástí kapitoly jsou konkrétní dilemata těchto pracovníků u specifikované cílové skupiny, jež jsou stěžejní pro tuto diplomovou práci.

Kurátor pro děti a mládež se při své profesi setkává s řadou etických konfliktů. Otázkou však je, zda se jedná o etický problém nebo etické dilema, toto je nutné rozlišovat. Etické problémy vyvstávají v situacích, kdy je jasně zřetelný způsob rozhodnutí pracovníka, nicméně s tímto rozhodnutím se neztotožňuje. Jedná se např. o situace, kdy pracovník není schopen vyhovět klientovi, jelikož neplní stanovené požadavky organizace či služby. Naopak etická dilemata se vyskytují v případech, kdy pracovník čelí situaci, ve které rozhoduje o dvou či více protichůdných alternativách. Jedná se např. o umístění nezletilého do ústavního zařízení na jedné straně a ponechání nezletilého v rodině na straně druhé. V těchto případech tak není evidentní, jaké z těchto východisek bude vhodnější.⁹⁹

Etické dilema je dle Klimeše (1981) definováno jako „*mutná (někdy obtížná) volba mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi*.“ Definice poukazuje na neslučitelnost vzniklých variant pro řešení nepříznivé situace a zároveň na náročnost této volby, před kterou pracovník stojí. Musil dodává, že i když se zdá být toto rozhodnutí nutné, mnohdy se tomuto úkonu lze „*vyhnout*“ či dlouhodobě „*vyhýbat*“, podrobněji viz podkapitola 5.1. Toto tvrzení je doplněno tím, že navzdory snaze se vyhýbat a oddalovat tak své stanovisko, se stejně bude pracovník muset dříve či později přiklonit k jedné z možností.¹⁰⁰ V případě, že pracovník neoddaluje dilema na základě vlivu pracovního prostředí, jež ho nutí k okamžitému zvolení mezi dvěma vylučujícími možnostmi, jde o zjevné dilema. Musil uvádí dva důvody vzniku těchto situací – konflikt s okolím, kdy je rozhodnutí pro pracovníka těžce přijatelné a boj motivů vyjadřující existenci dvou řešení pro danou situaci, nicméně tyto možnosti nelze realizovat najednou. Oproti tomu latentní dilema spočívá v prodlužování výběru z možných variant a aktuálnost dilematu se tak dostává do pozadí. Z latentní formy se však může stát zjevná, a to zejména, když se objeví nové okolnosti či změny.¹⁰¹

Učinit volbu mezi vzniklými dilematy je dle Mátela náročný proces. Ačkoliv se určitá dilemata nebo situace zdají být podobná, v několika ohledech jsou vždy ojedinělá a neopakovatelná (jiní klienti, prostředí, instituce apod.). Vzhledem na tyto aspekty není možné určit přesný postup, jak se mají sociální pracovníci vypořádat s dilematickými situacemi.¹⁰²

⁹⁹ Srov. NEČASOVÁ, Mirka. Profesionální etika. In MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*, str. 24

¹⁰⁰ Srov. MUSIL, Libor. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“: dilemata práce s klienty v organizacích, str. 36

¹⁰¹ Srov. Tamtéž, str. 38-39

¹⁰² Srov. MÁTEL, Andrej. Etická dilema. In MÁTEL, Andrej et al. *Etika sociální práce*, str. 207

Oblasti, ve kterých se často objevují etické problémy a dilemata jsou vymezeny prostřednictvím tří kategorií. První oblast se zabývá právy a kvalitou života jednotlivců, jedná se např. o povinnost pracovníka podat informace dalšímu orgánu z důvodu ohrožení klientova bezpečí, ale zároveň je nutné respektovat klientova práva týkající se jeho soukromí. Druhá kategorie je zaměřena na obecné blaho, např. zda pracovník bude upřednostňovat potřeby klienta vyžadující intenzivní pomoc anebo bude tato podpora rovnoměrně rozvržena mezi skupinu klientů. Třetí oblast cílí na nerovnoprávnost a strukturální útlak, např. pracovník poskytující služby etnickým menšinám je vystaven situacím, ve kterých se potýká s otázkami diskriminace a musí proto nalézt způsob, jak podporovat práva těchto klientů na rovné zacházení v oblastech vzdělávání, zaměstnání atp.¹⁰³

V sociální sféře se pracovníci nejčastěji setkávají se sedmi typy dilemat: náročné a zjednodušené cíle, počet klientů a kvalita služeb, vyrovnaný přístup a prioritizace klientů, zaujatost a souměrnost ve vztahu ke klientovi, procedurální a situační přístup, materiální a nemateriální podpora, zasáhnout a nezasáhnout.¹⁰⁴ Mátel k těmto oblastem doplňuje dalších pět okruhů:

- Konfrontace osobních priorit s prioritami instituce
- Rozvržená loajalita vůči klientům a instituce
- Konfrontace mezi sociálním zabezpečením menšiny či jednotlivce v souvislosti se zabezpečením většiny
- Rozpor v přerozdělování potřeb mezi více klientů současně
- Odlišnost hodnotové orientace a zájmů různých sociálních skupin¹⁰⁵

Musil společně s Nečasovou vymezují čtyři fáze vzniku etických dilemat. První fáze zahrnuje střetnutí s nesourodými pracovními podmínkami. Příkladem je naplněná (někdy až překročená) kapacita klientů, což má za následek nedostatek času na řešení jejich individuálních potřeb. Ve druhé fázi hraje roli rozpoznání zásadního problému, na který se sociální pracovník s klientem primárně zaměří. Sociální pracovník se nachází v situaci, ve které se objevují určité konflikty. V této třetí fázi je pracovník schopen porozumět morální povaze této situace. Závěrečná fáze spočívá v uvědomění pracovníka v otázce zodpovědnosti ohledně zvolení mezi nekompatibilními možnostmi.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Srov. NEČASOVÁ, Mírka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, str. 7

¹⁰⁴ Srov. MUSIL, Libor. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“: dilemata práce s klienty v organizacích, str. 45

¹⁰⁵ Srov. MÁTEL, Andrej. Etická dilema. In: MÁTEL, A. et al. *Etika sociálnej práce*, str. 205

¹⁰⁶ Srov. MUSIL, Libor; NEČASOVÁ, Mírka. Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků. In ŠRAJER, Jindřich; MUSIL, Libor. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 88-89

5.1. Potenciální řešení etických dilemat

Vzhledem ke vzniku etických dilemat je nutné zmínit, jak se s tímto nelehkým úkolem v praxi vypořádat. Pro sociálního pracovníka by mohly být při rozhodování, podle Nečasové, opěrnými body etické teorie, hlavní hodnoty vykonávané profese, etický kodex sociálního pracovníka a zejména „*znalost sebe sama*“. Jak již bylo uvedeno, nelze sestavit konkrétní návod na jednání v dilematických situacích. Se sociální sférou se pojí složitost rozhodování a rovněž by tento stanovený postup vedl k pouhému dodržování pravidel a odklonu od osobní odpovědnosti. Záměrem je totiž podpora kritického myšlení spojená s přemítáním nad vlastním jednáním. Důraz je kladen právě na osobnost pracovníka.¹⁰⁷

„*Klíč leží zejména v samotné osobě sociálního pracovníka nebo pracovnice, v jejich osobnosti, zkušenostech, zručnosti a vědomostech.*“ Zásadní je proto porozumět a akceptovat skutečnost, že komponentem této profese je vystavování se náročným situacím, při kterých se mohou ocitnout v rozporu s některými hodnotami, principy atp.¹⁰⁸ Reamer (2006) vytvořil systematický postup plnicí funkce podpory při řešení dilematických otázek. Obsahuje např. rozpoznání dilema s ohledem na hodnoty profese, určení všech subjektů, kterých se zvolené řešení bude týkat nebo zjištění pozitivních a negativních stránek, jež přináší každá varianta možného řešení vzhledem k platným etickým normám, teoriím a principům. Systematický postup nezahrnuje přesný návod, jak řešit vzniklé situace, nicméně znalost postupu může být vodítkem v náročných případech.¹⁰⁹

Další způsoby, jak zvládnout dilema při práci s klientem, jsou ilustrovány prostřednictvím dvou pojmů – „obcházení dilemat“ a „snaha o změnu nesourodých pracovních podmínek.“ Setrvání u dilematu představuje jeho akceptaci i se zažíváním nepříjemností a stávají se tak součástí života jedince. Tato varianta vypořádání se s dilematy není tak častá jako následující způsob, což potvrzují i autoři z důvodu nedostatečného základu známých výzkumů. Obcházení dilemat znázorňuje „*vyhýbání*“ nebo jejich „*obcházení*.“ Dotyčný usiluje o vyvarování se nesnadnému rozhodování pramenící ze střetu neslučitelných očekávání, která se však před pracovníkem stále objevují při běžných pracovních záležitostech a způsobuje psychické obtíže. V zájmu jedince je se této zátěži vyhnout, a proto odklání pozornost od neslučitelnosti očekávání. Lze konstatovat, že se dotyčný snaží odvádět svou práci dobře pro lepší pocit. Důsledek „obcházení dilematu“ značí vznik jeho latentní fáze. V případě změny nesourodých podmínek se pracovník odhodlává o zachování morálního ideálu a mění pracovní podmínky do takové podoby, že nezatěžují jeho svědomí.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Srov. NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, str. 9

¹⁰⁸ Srov. MÁTEL, Andrej. Systematický postup při řešení etických dilemat v sociální práci. In MÁTEL, Andrej et al. *Aplikovaná etika v sociální práci*, str. 113

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, str. 114-117

¹¹⁰ Srov. MUSIL, Libor; NEČASOVÁ, Mirka. Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků. In ŠRAJER, Jindřich; MUSIL, Libor. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 93-99

5.2. Etická dilemata kurátorů při práci se závislými nezletilými

Tato podkapitola je soustředěna na etická dilemata, která se u kurátorů pro děti a mládež běžně objevují. Informace jsou založeny na sdělených faktech, které byly získány v rámci navázání kontaktu s těmito pracovníky v Plzeňském kraji a zároveň jsou doplněny o teoretická východiska. Z důvodu pracovního vytížení kurátorů probíhala komunikace včetně zodpovězení otázek většinou prostřednictvím hovoru nebo zasláním dotazníku.

Autoři Pemová a Ptáček ve své publikaci sestavili etická dilemata v podobě dotazů, se kterými se kurátor pracující s nezletilými dostává do kontaktu. Zde jsou uvedeny konkrétní dilemata vyvstávající při komunikaci s nezletilým klientem.

- V jakých situacích je adekvátnější, s ohledem na existující faktory, zvolit „šetrný“ nebo „razantní“ zásah do rodinného prostředí?
- Je u nezletilého vždy na prvním místě rodina?
- Měl by se kurátor při práci s nezletilým zaměřit na podporu a ochranu rodiny nebo obrátit pozornost na rodiče, respektive na jejich nevhodné chování?
- V rámci procesu ochrany nezletilého je třeba preferovat policejní vyšetřování nebo se zaměřit na posuzování specifických potřeb a léčbu dítěte?
- Lze jednotným způsobem charakterizovat pojem „ohrožené dítě“ nebo je potřeba vnímat různorodost případů a přistupovat k nim individuálně?
- Jakým způsobem a v jakém měřítku může eventuální trestní stíhání rodičů působit na proces ochrany dítěte?
- Je vhodnější se soustředit na nezletilého nebo na jeho rodiče (zejména pokud se jedná o domácí násilí)?
- Měl by kurátor považovat nezletilého za „ohroženého“ nebo usilovat o přesné určení formy ohrožení, včetně důvodů, které vedly k těmto okolnostem?¹¹¹

Následující části této podkapitoly pojímají o konkrétních dilematech, které byly sděleny kurátory za účelem využití těchto informací vedoucí ke splnění stanoveného cíle této diplomové práce.

---

¹¹¹ Srov. PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, str. 36

5.2.1. Pomoc a kontrola

Prvním dilematem, který je zde definován a řadí se mezi nejčastější udávaná dilemata, je pomoc a kontrola. Tyto dva aspekty je nutné při práci s klientem rozlišovat, protože by mohla vzniknout situace, ve které se pracovník domnívá, že klientovi pomáhá, nicméně ve skutečnosti ho kontroluje. V běžném životě může být zpočátku rozpoznání pomoci a kontroly chápáno jako jednoduchá a nedůležitá záležitost, nicméně pro pracovníka jako odborníka ve své profesi se toto odlišení stává podstatným elementem.¹¹²

Jedna z respondentek, která uváděla potyčání se s tímto dilematem sdělila, že je potřeba tyto oblasti při práci s nezletilým klientem závislým na drogách zohlednit, neboť hranice mezi nimi je velmi tenká a ovlivňuje celkovou spolupráci s tímto klientem. Další respondentka je toho názoru, že právě pomoc a kontrola má zásadní vliv na budování důvěry ve vztahu mezi pracovníkem OSPOD a klientem.

Na kontrolu je nahlíženo jako na nepostradatelnou, smysluplnou a potřebnou součást při spolupráci pracovníka (kurátora) s klientem (nezletilým). Na rozdíl od pomoci je kontrola založena na zájmech někoho jiného než na zájmech samotného klienta. Toto tvrzení však neznamená, že je kontrola negativním postojem, naopak je stejně důležitá jako druhý aspekt. Pomoc představuje dohodnutou formu společné práce, ve kterém pracovník navrhl, na základě přání klienta, možný způsob řešení jeho nepříznivé sociální situace a záleží pouze na klientovi, zda tuto nabídku přijme či odmítne. Úlehla tuto pomoc definuje prostřednictvím tří kroků, ve kterých si pracovník bude jistý o poskytování služby v pomoci, nikoliv kontrole. Za prvé se jedná o již zmíněné klientovo přání neboli jak ji autor nazývá „objednávku.“ Poté následuje reakce od pracovníka v podobě navrnutí možností, které by mohly být využity při jejich potenciální spolupráci. Posledním krokem je tzv. dojednávání o postupu práce vedoucí k dosažení cíle, který je též stanoven na základě dohody.¹¹³ V této souvislosti s výrazem „princip držitele problému“ lze označit za symetrický vztah, v němž pracovník podporuje klienta, který je v roli „držitele“, v jeho náročné situaci. Naopak v kontrole se pracovník nachází, pokud je on v roli „držitele“ a zaobírá se nejen řešením potíží, ale i samotným chováním klienta.¹¹⁴

Podstatnou součástí práce s klientem je průběžné hodnocení celkové kooperace a zda se daří plnit dané cíle, včetně posouzení, jestli se opravdu jedná o cíle, které si zvolil sám klient. Dle Nedělníkové se toto dilema vyskytuje především v situacích, ve kterých se objevuje klientova pasivita, neochota spolupracovat a rovněž v případech, kdy klient nesplňuje dohodnuté cíle a související patřičné kroky k jejich dosažení, na nichž se obě strany dohodly. Pracovník si je vědom, že případné ukončení nebo přerušování spolupráce může zapříčinit zhoršení úrovně či kvality klientova života.¹¹⁵

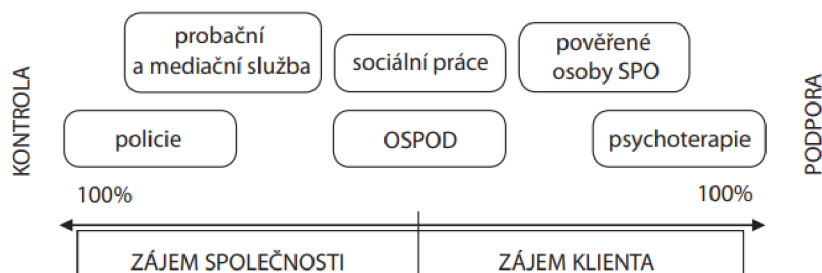
¹¹² Srov. ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*, str. 20-21

¹¹³ Srov. Tamtéž, str. 20-21

¹¹⁴ Srov. MUSIL, Libor. „Ráda bych Vám pomohla, ale...“: dilemata práce s klienty v organizacích, str. 91

¹¹⁵ Srov. NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. Etická dilemata v terénní sociální práci. In JANOUŠKOVÁ, Klára; NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů*, str. 382-384

Na následujícím obrázku lze vidět, kde se nachází kurátor jako pracovník OSPOD a další instituce v mezích pomoci a kontroly. Absolutní kontrolu vykonává policie a na druhé straně stojí, v podpoře (pomoci), psychoterapie. OSPOD, stejně tak sociální práce jako taková, je na pomezí těchto dvou aspektů a při práci dochází k jejich kombinaci. Probační a mediační služba se přiklání spíše ke kontrole a pověřené osoby SPO a pověřené osoby SPO se přiklání spíše k pomoci.

Obrázek č. 3 – Postavení orgánu SPOD v pomoci a kontrole

Zdroj: PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, str. 35

5.2.2. Identifikace klienta

S předchozím dilematem se pojí i dilema, kdo je vlastně klient. Respondentka se k tomuto dilematu vyjádřila následně: „*U nezletilých dětí přichází v 99 % s žádostí o pomoc při řešení náročné životní situace rodiče. Děti totiž obvykle v této fázi pomoc odmítají, vnímají ji jako zásah do jejich osobní integrity nebo svobody. Po vyhodnocení situace nezletilého přichází další dilema, a to převzít za klienta zodpovědnost nebo naopak zvyšovat nároky na zodpovědnost klienta.*“ Toto dilema je součástí následující podkapitoly.

S tímto dilematem se ztotožňovala i další respondentka, která uvedla, že je samozřejmé, že má rodič ochránářskou funkci a domnívá se, že nejlepší způsob pro vyřešení drogové závislosti zvolí on společně s kurátorem, aniž by bylo zapojeno dítě. „*U rodičů, kteří se opravdu velice aktivně, někdy až moc, zapojují do spolupráce vzejde dilema, kdo je tedy vlastně klient, protože v tomto momentě se rodič stává jakýmsi prostředníkem mezi námi a drogově závislým nezletilým.*“

Dále kurátorka upozornila, že aktivita rodičů a celé rodiny je důležitým prvkem pro komplexní řešení nastalého problému, nicméně až moc velká angažovanost se stává překážkou při samotném jednání s nezletilým.

5.2.3. Převzetí zodpovědnosti za klienta

Následující dilema, které je rovněž spojeno s pomocí a kontrolou je dilema, zda převzít zodpovědnost za řešení situace klienta oproti zvyšování nároků na zodpovědnost klienta. Kurátorka se k této tématice vyjádřila následovně: „*Dle mého názoru a zkušeností si dovoluji říct, že je to spojeno i s otázkou času, protože od toho se pak odvíjí i další věci. Měla jsem případ šestnáctiletého závislého, u kterého jsem, i vzhledem k věku, doufala ve větší samostatnost a zodpovědnost než ve srovnání například s třináctiletým závislým. Doporučovala jsem organizace a služby, které by mohl využít, komunikovala jsem s rodinou a opravdu se aktivně zapojovala do řešení této nelehké situace. Snažila jsem se klienta spíše nasměrovat s cílem, aby si na řešení situace přišel sám, nicméně je zapotřebí i aktivita ze strany nezletilého.*“

Lze konstatovat, že je velice důležité najít rovnováhu mezi poskytováním pomoci s převzetím zodpovědnosti a podporou klienta s cílem zvýšit tuto odpovědnost. Podle názoru kurátorky nebude převzetí zodpovědnosti asi tak časově náročné jako zvyšování nároků, nicméně je zásadní podotknout, že pokud bude ve většině situacích upřednostňována první varianta, nezletilý nedosáhne osamostatnění a odpovědnosti za svoje chování, činy a svá rozhodnutí. Kurátorka také dodala, že: „*Cílem samozřejmě je, aby nezletilý získal tyto důležité vlastnosti, aktivně na tom pracujeme, ale zcela upřímně říkám, že u některých závislých nezletilých to nefunguje úplně podle představ a je nutné přejít k jinému přístupu, protože u drogové závislosti v této věkové kategorii musíte jednat rychle, ale stále s ohledem na potřeby klienta.*“

Kurátorka uvedla, že se před těžkým rozhodnutím a ocitnutím v dilematické situaci nachází v takových případech, ve kterých se výsledek nebo alespoň nějaký pokrok o zvýšení zodpovědnosti klienta stále neobjevuje. Dochází tak ke zvažování, jestli nebude vzhledem k okolnostem adekvátnější převzít zodpovědnost, nastolit direktivnější přístup a tím pádem se nacházet více v kontrole než pomoci.

5.2.4. Nastavení hranic při práci s klientem

Dalším dilematem, které bylo uváděno bylo dilema vyplývající z odpovědnosti pracovníka OSPOD k sobě a nastavení hranic vůči klientům. Kurátor usiluje o přiblížení se k nezletilému, který vidí řešení situace jen v užívání drog. Toto dilema tak může vznikat v situacích, ve kterých nezletilý začal využívat zájmu ze strany kurátora. Pro kurátora je každodenní vypořádávání se s emocemi a problémy druhých lidí velmi náročné, někdy až vyčerpávající. Proto je nezbytné, aby si v rámci své odpovědnosti vůči sobě, ale i ke klientům, stanovil rámec, ve kterém se bude cítit bezpečně a především jistě. Hranice přispívají k udržení podpůrného vztahu s klientem, aniž by bylo nutné se příliš zapojovat a zároveň slouží jako ochrana před vznikem dilematické situace.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Srov. COOPER, Frank. *Professional Boundaries in Social Work and Social Care: A Practical Guide to Understanding, Maintaining and Managing Your Professional Boundaries* [online]. Dostupné na: https://books.google.cz/books?id=KIKS2YfKZV0C&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summ ary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, str. 33

Nastavení hranic hraje v každé pomáhající profesi zásadní roli, protože díky nastolení pravidel při práci s klienty může být poskytována efektivní pomoc. Pracovník si s každým klientem buduje vztah, nicméně záleží na tom, zda je tento vztah vytvořen na bázi neformálnosti nebo formálnosti. Neformální vztahy samy o sobě přispívají k snadnějšímu získání klientovy důvěry, otevřenosti a citlivých informací.¹¹⁷ Nezletilý klient zaujímá ke kurátorovi přátelský postoj a nahlíží na něj jako na svého spojence, který je příkloněn na jeho stranu. Vzhledem k tomu dochází u klienta k otevřenosti a sdělování takových informací, o kterých by za běžných podmínek vůbec nemluvil. V souvislosti s tím se však klient dožaduje nadstandardního přístupu od kurátora, jelikož mu sdělil pro něj dost osobní záležitosti. Poskytnutím tohoto přístupu dochází k překročení hranic, což může mít za následek např. nezachování rovnosti mezi klienty či požadování pomoci na úkor jiných klientů. Klient usiluje o manipulaci, vydírání kurátora a celkově o to, aby se jakýmkoliv způsobem zapojil do života kurátora, např. projevuje velký zájem o soukromí pracovníka, žádá o vypůjčení jeho telefonu s předstíráním potřeby si zavolat, nicméně opravdovým cílem je zjistit další osobní informace. Ze strany klienta se může objevit i požadavek na poskytnutí půjčky. Kurátor pod tímto náporem ztrácí svoji autoritu, respekt a autonomii.¹¹⁸

Oproti tomu nastolení formálního vztahu je založené na dodržování stanovených cílů a respektování pravidel, která jsou jasně vymezena pro spolupráci těchto subjektů. Pravidla jsou pro kurátora podporou v otázkách udržení autority, samostatnosti a určitého odstupu od klienta. Současně dochází k minimalizaci rizik spojené s nadměrným zapojením do klientovy nepříznivé situace.¹¹⁹

Z důvodu správné funkčnosti vztahu kurátora a nezletilého je žádoucí určit přesnou hranici spolupráce, dodržovat její pravidla a jednat v rámci svých kompetencí. Též je důležité ze strany kurátora aplikovat princip rovnosti a neupřednostňovat zájmy a potřeby jiného klienta. Klienti si totiž mohou sdílet osobní zkušenosti s pracovníkem a v případě rozdílností by ostatní klienti žádali stejné podmínky. Gojová upozorňuje, že pokud při spolupráci kurátor aplikuje nezvyklý způsob práce či udělí výjimku, je nezbytné tuto skutečnost klientovi sdělit a podotknout, že jde o ojedinělou událost, jež se nebude opakovat.¹²⁰

---

¹¹⁷ Srov. NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. Etická dilemata v terénní sociální práci. In JANOUŠKOVÁ, Klára; NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů*, str. 382

¹¹⁸ Srov. GOJOVÁ, Alice. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, str. 328

¹¹⁹ Srov. Tamtéž, str. 328

¹²⁰ Srov. Tamtéž, str. 328

5.2.5. Sdělit nebo nesdělit dostupné informace

Jedna z respondentek mi sdělila, že se v případě, který se týkal třináctiletého žáka sedmé třídy, setkala s dilematem, zda sdělit určité informace v oznámení, které je určeno soudu. Uvedení všech informací by totiž způsobilo zhoršení situace nezletilého. Jednalo se o žáka, který byl společně se dvěma svými kamarády obžalován z činu jinak trestného – poškození cizí věci, konkrétně šlo o sprejerství a vyčkávalo se na termín soudního jednání před soudem pro děti a mládež. V té době se na policii řešila celkem dost rozsáhlá kauza, která se týkala zletilého prodávajícího nelegální návykové látky, většinou se distribuce týkala marihuany, nezletilým dětem. *„Mnohokrát nám bylo sděleno, že i náš nezletilý si pravidelně, odhadem asi třikrát týdně kupoval gram marihuany a tuto drogu také užíval. Když jsem s nezletilým mluvila a zeptala se ho na užívání těchto látek, řekl mi, že on sám to neužívá, ale že to asi jednou zkusil.“* Lze vidět, že klasickou první reakcí na informování se o užívání nelegálních návykových látek je popírání. Kurátorka svůj dotaz položila jinak a to *„Když bych zavolala policii, tak test na drogy, který by si podstoupil, by byl negativní a tím by se ukázalo, že marihuanu skutečně neužíváš?“* Nezletilý na tuto otázku po delší odmlce odpověděl, že by test byl pozitivní, jelikož marihuanu užil před dvěma dny.

V tuto chvíli kurátorka stála čelem dilematu, zda užívání drog sdělit soudu, který bude rozhodovat o tom, že dotyčný poškodil sprejerstvím určitý objekt, nebo tuto informaci soudu nesdělovat a zkusit vyřešit situaci jiným způsobem. Pracovnice OSPOD si byla vědoma toho, že pokud sdělí tuto skutečnost, dojde ke zpřísnění trestu. Co se týká konečného rozhodnutí v této věci, kurátorka sdělila: *„Bylo to pro mě těžké rozhodnutí, protože jsem nechtěla, aby se trest v podobě nějakého opatření zpřísnil, ale na druhou stránku mám nějakou odpovědnost nejen pracovní, ale i morální. Takže jsem i s ohledem na tyto aspekty musela podniknout nějaké kroky a nenechat to jen tak být. Po dlouhém přemýšlení jsem dospěla k řešení, kdy jsem poskytnuté informace sdělila probační službě a společně jsme, bez zapojení soudu, domluvili chlapci probační program, který byl zaměřený hlavně na užívání drog.“* Z tohoto sdělení je tak zřejmé, že soudní cestou bylo řešeno pouze sprejerství, ale zároveň byly podniknuty kroky k zamezení užívání návykových látek. Podporujícím faktorem je zejména rodina nezletilého, která s ním navštěvuje i speciální centrum pro závislé na návykových látkách. Tyto informace jsou samozřejmě zaznamenány v individuálním plánu ochrany dítěte (IPOD) nezletilého.

5.2.6. Zasáhnout nebo nezasáhnout

Posledním dilematem, které je zde představeno je zasáhnout nebo nezasáhnout, v podobě odebrání či neodebrání dítěte z rodinného prostředí. Tento razantní krok je náročný nejen pro rodinu, ale i samotné kurátory.

Pracovník, který se ocitl v tomto dilematu musí být obezřetný, aby se vyhnul dvěma zásadním chybám. Prvním pochybením může být nesprávné zasáhnutí, které je způsobeno „falešným poplachem“ a druhé je naopak nesprávné nezasáhnutí, jež je zapříčiněno „nedbalostí“. Laan uvádí, že v případě, kdy se pracovníkovi podaří uniknout jedné chybě, se stupňuje pravděpodobnost dopuštění chyby druhé. Dle tohoto autora je

v rámci spolupráce nezbytné, aby pracovník (kurátor) zodpovědně a pečlivě nahlížel na každého klienta (nezletilého), se kterým se dostane do kontaktu.¹²¹

Jedna z výpovědí kurátorky: „*Musíte opravdu svědomitě zvážit, jestli v případě neodebrání dítěte dojde ke změně, protože ho necháte ve stejném prostředí, ve kterém je očividně něco špatně.*“

Dilematu zasáhnout nebo nezasáhnout se pracovníci vystavují poměrně často, nicméně, s odkazem na Laana, jsou o něm zmínky jen v případech, ve kterých se „*pracovník nachází před soudem nebo před kárnou komisí.*“¹²²

Jedna z respondentek se k tomuto dilematu vyjádřila následovně: „*Samozřejmě učinit toto rozhodnutí je skutečně těžký krok, protože si říkáte, zda bude opravdu lepší dítě odebrat z rodiny či nikoliv a vy tak budete nadále pracovat s rodinou. Musíte zvážit v jakém je to stádiu, jestli už je nutný zásah v podobě např. ústavní výchovy nebo pouze nakontaktujete rodinu na odborná pracoviště. Přemýšlíte, zda je to za tou pomyslnou hranicí, kdy rodina vzniklou situaci nezvládá a nezvládne řešit. Sestavujete si pro a proti, co bude pro dítě, které je v pubertě nejlepší nebo alespoň přiměřené. Také je otázka, když necháte dítě v rodině, jestli opravdu dojde ke změně, jestli rodina začne pracovat nejen na vztazích a přiblížením se ke svému dítěti, ale celkově na funkčnosti. Těch faktorů, které musíte zohlednit je opravdu velké množství.*“

Kurátorka dále dodala, že se během praxe setkala s několika rodiči, kteří popírali, že by u nich v rodině něco nefungovalo a za skutečnost, že jejich dítě užívá návykové látky vinili školu, respektive spolužáky a naprosto odmítali fakt, že by mohla být chyba i v jejich rodině. S tímto rozhodováním se pojí i další dilema, které je, zda dávat rodičům (zákonným zástupcům) možnosti řešit situaci a nechat rozhodnutí na nich nebo po předchozích zkušenostech zakročit a rovnou řešit situaci razantním způsobem ze strany OSPOD.

V souvislosti navázání kontaktu s kurátory bylo zjištěno, že v otázce řešení dilematických situací jsou hojně využívány supervize a multidisciplinární týmy, díky kterým dochází k rozložení sil na více odborníků, včetně přítomnosti rodičů a drogově závislého nezletilého (u případové konference). Multidisciplinarita a využívání případových konferencí, které jsou přiblíženy v samostatných kapitolách této diplomové práce, tak jen podtrhují důležitost v řešení těchto náročných případech. V rámci zaměření diplomové práce je následující kapitola soustředěna na řešení vzniklých dilemat za pomoci zvolené etické teorie.

---

¹²¹ Srov. MUSIL, Libor. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“: dilemata práce s klienty v organizacích, str. 137-139

¹²² Srov. Tamtéž, str. 137-139

6. Etická teorie a její aplikace na zvolené dilema

Závěrečná kapitola je věnována vybrané etické teorii a pohledu skrze ni na vzniklou problematiku. Etické teorie slouží jako možnost, jak vzniklá dilemata řešit. Úvod této kapitoly je zaměřen na specifikování zvolené etické teorie včetně její charakteristiky a základních aspektů. Následující část nastiňuje rozbor, respektive aplikaci definované etické teorie na vybrané etické dilema.

6.1. Vymezení etické teorie

V rámci diplomové práce je zvolenou etickou teorií utilitarismus, který je založen na hodnocení činu dle předpokládaných důsledků. Teorie je považována za jednu z nejrozšířenějších a nevlivnějších této doby. Utilitarismus je postaven na „principu užitečnosti“ a základní myšlenku lze vyložit tak, že člověk by měl v každém morálním dilematu usilovat o takové činy, které přinesou co největší prospěch co možná největšímu počtu lidí. Základní kameny utilitarismu položil Jeremy Bentham (1748-1832), které poté rozšířil John Stuart Mill (1806-1873), rovněž se teorii věnoval Henry Sidgwick (1838-1900).¹²³ Pojmenování této etické teorie vychází ze slova „utilis“ neboli užitek či užitečný a za tímto názvem stojí sám J. S. Mill.¹²⁴

Jeremy Bentham byl zainteresovaný do nemocniční a vězeňské tematiky. Z toho důvodu hledal takovou teorii morálky, která by určila věc jako správnou nebo nesprávnou, a to na základě toho, jestli je či není k užítku většiny občanů. Užitečnost autor vysvětluje prostřednictvím pojmů přinášející „*prospěch, výhodu, potěšení, dobro či štěstí*“ nebo naopak to, co nezpůsobuje bolest, zlo a neštěstí. Bentham je zastáncem názoru, že společnost je tvořena jednotlivci a tudíž je pro správné fungování společnosti podstatným krokem zajistit štěstí jednotlivců. Tento filosof byl přesvědčen tvrzením, že každý člověk oplývá stejnou hodnotou a rovněž právem na štěstí bez ohledu na svou situaci, což by se dalo označit za princip rovnosti, lépe řečeno garanci, že každý bude mít stejnou možnost dosáhnout štěstí. Štěstí by tak mělo být měřitelné s ohledem na „*jeho trvání, intenzitu, jak je dosažitelné, bezprostřední a jisté a zda je zbaveno bolesti a má naději, že povede k dalšímu štěstí.*“¹²⁵

Podle Benthama je správnost (nesprávnost) jednání hodnocena v rámci předpokládaného následku na celkové blaho, jež sdílí co největší počet lidí. Toto pojetí je tedy orientováno na kvantitu a vystupuje z konkrétních činů. Otázka, zda se jednání shoduje s pravidlem nebo zákonem je vedlejší, primární je totiž dosažené štěstí. Pokud jedinec jedná v souladu s touto tezí, principem užitečnosti, dosáhne maximální míry osobního blaha. Současně princip poskytuje spokojenost tím, že se jím člověk řídí, aniž by se ohlížel na prospěch ostatních.¹²⁶ Z výše uvedeného je možné podotknout, že

¹²³ Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 93

¹²⁴ Srov. MILL, John S. *Utilitarismus*, str. 14

¹²⁵ Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 93-94

¹²⁶ Srov. Tamtéž, str. 94

Benthamův přístup se opírá o utilitarismus činu (jednání), jež je považovaný za nejjednodušší formu této etické teorie. Správným činem je ten, který usiluje o maximalizaci dobra nebo alespoň o minimalizaci bolesti. Z toho tedy vyplývá, že jednání přinášející větší množství dobra než zla je chápáno jako morálně správné, pokud však převažuje zlo nad dobrem, je toto jednání bráno za morálně nesprávné.¹²⁷ Posouzení je určeno na základě dopadů (pozitivních či negativních), jak je podotknuto výše.

J. S. Mill byl takového názoru, že štěstí má podobu několika forem, avšak nevyjadřují vždy stejnou hodnotu. Na základě tohoto tvrzení lze říci, že je důležité rozlišovat mezi kvalitativním a kvantitativním hlediskem potěšení. Mill nechtěl setrvat v Benthamových tvrzeních, a tak v souvislosti s touto idejí rozvíjel koncept utilitarismu. Tento filosof pojednává o lidské přirozenosti a zdůraznil, že jedinec, který je obeznámen s vyšším a nižším typem potěšení si z logiky věci vybírá vyšší potěšení. Rovněž Mill v návaznosti na Benthama rozpracoval otázku pravidel, přičemž tvrdí, že pravidla jsou pozitivním aspektem utilitaristické teorie, uvádí např. zásadu pravdomlupnosti zaručující důvěru mezi lidmi. Na pravdomlupnost je tak nahlíženo jako na prostředek zaručující blaho pro co největší počet lidí. V určité situaci se může na první pohled jevit porušení pravidel jako dosažení vyššího blaha, nicméně tento přínos je zdánlivý, jelikož z dlouhodobé perspektivy vede k blahu nízkému. Mill si tedy zakládá na utilitarismu pravidel, jehož podstatou je vytvoření takových norem, které by měly být nedodrženy jen v ojedinělých případech. Příkladem takové výjimečné situace je nesdělovat nepříznivé informace vážně nemocnému jedinci kvůli možnému zhoršení zdravotního stavu. Konkrétně se jedná o utilitarismus slabých pravidel, ve kterém má jednání přednost před dodržením pravidla, nicméně je nutné brát toto pravidlo v potaz. Naopak utilitarismus silných pravidel hovoří o striktním dodržení těchto zásad.¹²⁸

Mill svoji filosofii staví na empirismu, což lze vysvětlit tak, že odmítá poznání založené na apriori, tedy poznání založené na rozumu a upozorňuje na důležitost zkušenosti před tímto rozumovým poznáním. Všechny znalosti se tak opírají o empirické zkušenosti, tuto ideu Mill užíval i v oblastech jako je např. matematika. Záměrem filosofa bylo zkoumat zdroje empirických dat s následným vyvracením neempirickým teorií jiných filosofů. Vzhledem k tomu, že byl zastáncem tohoto přístupu, aplikoval empirismus na otázky spojené se štěstím, což znamená, že princip užitečnosti je založen na pozorování. Mulgan zde odkazuje na knihu *Utilitarianism*.¹²⁹ Jedná se konkrétně, ve smyslu dokázání principu užitečnosti, o toto znění: „*Jediným možným důkazem toho, že nějaký předmět je viditelný, je to, že lidé ho skutečně vidí. Jediným důkazem, že nějaký zvuk je slyšitelný, je to, že lidé ho slyší. Podobně, jak soudím, jediným možným důkazem toho, že něco je žádoucí, je to, že lidé si to skutečně žádají.*“¹³⁰

---

¹²⁷ Srov. MULGAN, Tim. *Understanding Utilitarianism* [online]. Dostupné na: <https://www.utilitarianism.com/util.pdf>, str. 115

¹²⁸ Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 94-96

¹²⁹ Srov. MULGAN, Tim. *Understanding Utilitarianism* [online]. Dostupné na: <https://www.utilitarianism.com/util.pdf>, str. 20

¹³⁰ Srov. MILL, John S. *Utilitarianism*, str. 99

Z pohledu Kymlicky je utilitarismus oblíbenou, dá se říci až přitažlivou teorií, zejména díky dvěma hlavním aspektům. Prvním aspektem je nezávislost na existenci Boha, duše či metafyzické entitě. Tímto je utilitarismus odlišen od některých morálních teorií, jež vyzdvihují důležitost stavu duše. Jiné teorie podtrhují následování Boží vůle nebo kladou důraz na existenci v jiné dimenzi bytí, díky které je dosaženo nejlepšího životního stavu člověka. Tyto morální teorie se tak rozcházejí v otázce, co pokládají za nejpodstatnější nebo nejvyšší hodnotu v morálním životě. Autor naznačuje, že pro mnoho lidí je morálka spjata právě s náboženstvím, protože by bez těchto náboženských prvků byla morálka nesrozumitelná. Bez přítomnosti Boha by tak zůstal pouhý soubor pravidel postrádající smysl. Hlavním záměrem utilitarismu je prosazování dobra (štěstí, blahobytu) pro celou společnost, a to bez ohledu na náboženskou orientaci či víru v Boha, panuje zde tedy princip rovnosti. Štěstí je totiž velmi cenným elementem v životě každého člověka.¹³¹

Druhý aspekt představuje utilitarismus jako konsekvencialistickou teorii. Konsekvencialismus pojednává o posouzení důsledků konkrétního jednání (či politiky), na základě kterého je zjištěn skutečný přínos dobra, respektive zda je konání správné (dobré) či nikoliv. Z této teze lze vyjádřit, že je nutné vyhodnocovat činy podle jejich dopadů na blahobyt a štěstí člověka. Konsekvencialismus zpochybňuje tvrzení o morální špatnosti v případě, že nejsou doloženy konkrétní negativní důsledky, a proto vyžaduje, aby ten, kdo cokoliv odsoudil, tedy vyhodnotil jako morálně špatné, předložil argument potvrzující tento nepříznivý úsudek. Stejně platí i v situaci, kdy je něco posouzeno jako morálně správné. Dle autora není utilitarismus pouhým souhrnem pravidel, ale poskytuje možné hodnocení v podobě testu, prostřednictvím kterého je posouzena správnost činů.¹³²

6.1.1. Principy utilitarismu

Höffe definuje utilitaristickou etiku spojením na sebe navazujících čtyř principů, jež umožňují hodnotit mravní jednání a normy na základě empirických a racionálních úvah. Utilitarismus proto usiluje o srozumitelné a empiricky uchopitelné kritérium pro hodnocení morálky. První zásadou je princip následků, jehož mravní hodnocení vychází z důsledků nebo účinků očekávaných od určitého jednání. V rámci tohoto principu neexistuje takové jednání, které by bylo automaticky posuzováno jako eticky správné či nesprávné. V tomto kontextu se jedná o výše zmíněný konsekvencialismus. Z této teze tedy vyplývá, že se nachází v kontrastu s deontologickou teorií.¹³³ Tato etická teorie je totiž založena na tvrzení, že chování člověka je ze své podstaty morální či nemorální samo o sobě a není zde brán zřetel na důsledky tohoto konání. Obecně řečeno, základem je úmysl dotyčného, ne výsledek provedeného úkonu. Nejznámějším představitelem, který je s touto teorií spojován je Immanuel Kant (1724-1804), který staví na tom, že každý jedinec oplývá přirozenou a racionální stránkou. Jednání člověka tedy

---

¹³¹ Srov. KYMLICKA, Will. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*, str. 11

¹³² Srov. Tamtéž, str. 11

¹³³ Srov. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, str. 32

není ovlivněno jen přírodními pohnutkami („motivace z náklonnosti“), ale i rozumovým aspektem („motivace z povinnosti“).¹³⁴

Princip užitečnosti, Benthamem nazývaný jako princip největšího štěstí, vyjadřuje, že „*skutky jsou správné, nakolik přispívají ke štěstí, a jsou špatné, nakolik přispívají k opaku štěstí. Štěstím se myslí potěšení a nepřítomnost bolesti, neštěstím bolest a nedostatek potěšení.*“¹³⁵ Měřítkem pro posouzení následků jednání je prospěšnost pro uskutečnění něčeho, jež je dobrem samo o sobě.¹³⁶

Třetí zásadou je princip hédonismu. Utilitarismus s odkazem na tento princip vyjadřuje dobro samo o sobě hédonisticky. Stěžejní je zde uspokojování lidských potřeb a zájmů, slasti a zároveň eliminace strasti. Dobrem o sobě je pokládáno lidské štěstí, každý člověk si však sám volí, v čem konkrétně toto štěstí spočívá.¹³⁷

V návaznosti na poslední princip, kterým je sociální princip, se utilitarismus neztotožňuje s egoistickým hédonismem. Zde je na místě výrok „*co možná největší štěstí co možná největšímu počtu lidí*“, jelikož se nejedná pouze o štěstí jedince, ale o štěstí všech týkajících se osob. Jednání je v případě kombinací principů shrnuto následovně: „*Jednání je mravně správné tehdy, když jsou jeho následky optimální pro řešení všech, jichž se jednání dotýká.*“¹³⁸

6.1.2. Kritický pohled na utilitarismus

Utilitarismus, jak je konstatováno výše, je oblíbenou a jednoduchou etickou teorií. Navzdory tomu, že usiluje o maximalizaci dobra pro nejvíce lidí, podléhá kritice z důvodu svých nedostatků a problematických aspektů.

Dle Thompsona je pojetí blaha a jeho interpretace subjektivní záležitostí, a tak si každý člověk pod výrazem „být šťastný“ představuje něco jiného a lidé tak nedospějí ke stejnému závěru. V tomto případě by totiž utilitarismus nebyl schopen nabídnout jednoznačnou metodu pro posouzení správnosti nebo nesprávnosti. Podstatné je proto stanovit přesnou definici štěstí. Kritika anglického filosofa G. E. Moore je založena na stanovisku, ve kterém J. S. Mill spojuje „dobro“ s tím, co je „žádoucí.“ Mill se soustředí na otázku „co má být předmětem lidské touhy“, Moore však podotýká, že správné vyjádření by mělo být v podobě „po čem doopravdy touží.“ Další kritika pochází od J. Rawlse, který upozorňuje na neadekvátní schopnost respektovat rozdíly mezi lidmi. Upozorňuje, že utilitarismus může být použit k obhajování porušení práv jedinců k dosažení obecného dobra. Práva jedince jsou tedy obětována ve prospěch pro větší dobro společnosti, přitom nejsou vzata v potaz preference jedince či svobodného rozhodování. Obecný problém utilitaristické teorie se opírá o obtížné dosažení konečného zhodnocení štěstí nebo utrpení plynoucí z daného jednání. Dopady každého konání rozvíjí

¹³⁴ Srov. NEČASOVÁ, Mirka. Profesionální etika. In MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*, str. 27

¹³⁵ Srov. MILL, John S. *Utilitarismus*, str. 42

¹³⁶ Srov. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, str. 32

¹³⁷ Srov. Tamtéž, str. 33

¹³⁸ Srov. Tamtéž, str. 33-34

řetězec, který ovlivňuje budoucnost a současně existuje riziko, že pozitivní následky se změni v negativní důsledky.¹³⁹

Richard H. Popkin a Avrum Stroll ve své knize uvádějí další námítky týkající se této etické teorie. Upozorňuje na přístup posuzování štěstí a neštěstí, který spočívá v určení, kolik štěstí vlastně dané jednání přináší. Podle Jeremyho Benthama je správné (nesprávné) jednání určeno tím, zda způsobuje více štěstí či neštěstí a zároveň pojednává o rovnosti mezi lidmi v otázce slasti (štěstí). S touto perspektivou se neztotožňuje např. Nietzsche, který tuto rovnost obzvlášť zpochybňuje. Stojí za názorem, že někteří lidé mají jistě větší vliv než jiní, a proto má jejich štěstí větší váhu. Nietzsche se také pozastavil nad názorem J. S. Milla. Konkrétně se jedná o vyjádření vztahující se ke stanovisku, který by mohl být pojmenován jako universalismus, tedy „*co je dobré pro jednoho člověka, je tak dobré i pro druhého*“. Tento postoj je tak dle Nietzscheho nepoctivý, jelikož dochází k opomíjení individuálních rozdílů.¹⁴⁰

K tomu, aby bylo možné stanovit jednání za správné, je potřeba zohlednit všechny dopady, které toto jednání vyvolalo, což je obtížným krokem a utilitarismus je v rámci toho také negativně hodnocen. Z toho vyplývá, že pokud nelze určit správnost do té doby, než jsou zřejmé veškeré důsledky, tento proces vyhodnocení může být dlouhodobou záležitostí. Na základě tohoto tvrzení není možné, dle kritiků, uplatnit princip užitečnosti a „*jeho praktická hodnota je nulová, zejména požadujeme-li od morálního principu, aby nám pomohl předem rozhodnout, jaké je správné jednání.*“ Na tuto výtku utilitaristé reagují tím, že dobré (špatné) jednání lze určit prostřednictvím vysoké míry pravděpodobnosti bez čekání na všechny následky. Jinak řečeno, člověk má jednat takovým způsobem, jež povede na základě pravděpodobnosti k adekvátním výsledkům, z hlediska dlouhodobého charakteru. Ovšem i na tuto reakci vyvstaly další argumenty negativního rázu v podobě konstatování, že jednání je tak odkázané na subjektivní posouzení jedince. Navzdory přesvědčení jedince, že jeho jednání dosáhne příznivých ohlasů, není tato jistota zaručena. Následně vznikají otázky, zda v konečném důsledku bylo konání správné nebo špatné. Zodpovězení otázek je problematické, protože v prvním případě dojde ke zřeknutí se přesvědčení, že správné jednání je takové, jež vede k dlouhodobě žádoucím výsledkům a v případě druhém není možné v rámci vzniklé situace toto měřítko aplikovat pro praktické účely.¹⁴¹

---

¹³⁹ Srov. THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, str. 98-101

¹⁴⁰ Srov. POPKIN, Richard H.; STROLL, Avrum. *Filozofie pro každého*, str. 55

¹⁴¹ Srov. Tamtéž, str. 55-56

6.2. Aplikace etické teorie na vybrané etické dilema

V této části je na vyvstalé etické dilema, jež je nastíněno v předchozí kapitole (konkrétně podkapitola 5.2.5.), týkající se sdělení nebo naopak nesdělení určitých informací o drogově závislém nezletilém, nahlíženo optikou výše charakterizované etické teorie, kterou je utilitarismus.

Základní myšlenkou utilitaristické teorie dle výše zvolených specifíků je snaha zajistit co možná největší štěstí pro největší počet lidí. Tato teorie pojednává s odkazem na první princip o následcích, které určité jednání vyvolává. Následující část je věnována právě těmto dopadům vyskytující se při zvolení jedné z variant v rámci vzniklého dilematu. První možností je informování soudu o tom, že tento nezletilý, který má být tímto státním orgánem trestán za poničení cizí věci (sprejerství), je zároveň i uživatelem návykových látek. Kurátorka si byla plně vědoma toho, že pokud tuto informaci o závislostním chování sdělí soudu, bude brána v potaz při stanovení trestu, respektive výchovného opatření. Toto oznámení by tedy mohlo způsobit jisté zpřísnění trestu, nicméně soud bude informován o všech skutečnostech a bude tak moci spravedlivě stanovit opatření.

Zvolení první varianty by se samozřejmě odrazilo i na vztahu kurátorky a nezletilého. Rozhodnutí by mělo za následek narušení důvěry, která je velice důležitou složkou při poskytování kvalitní a efektivní pomoci. Na základě toho by mohl vzniknout problém pro další spolupráci, protože nezletilý nebude k pracovníci tak otevřený a upřímný jako byl dosud a mohlo by to dojít až do takové fáze, kdy nezletilý bude chtít spolupráci s touto kurátorkou ukončit. Podstatné jsou též emocionální následky nezletilého, který může prožívat různé reakce (např. agresivita) a projeví se na jeho psychickém zdraví a celkovém stavu. U nezletilého se také mohou objevit pocity zrady a přivození dalšího stresu, a to především pokud se spoléhal na kurátorovu podporu a porozumění, ke kterému nejspíše ztratí kromě důvěry i respekt. Nezletilý si může udělat špatný obrázek nejen o konkrétním pracovníkovi, ale může to mít komplexní dopady na sociální práci jako takovou. Proto je při zvolení možnosti sdělit informace nutné zohlednit i potenciální dopady na ostatní klienty, jejichž spolupráce by nemusela s touto kurátorkou probíhat tak jako do této doby v případě, že by nezletilý svou zkušenost s pracovníci s někým sdílel. U kurátorky by se mohly objevit výčitky svědomí, jelikož došlo k narušení důvěry a k možnému ohrožení její další spolupráce s jinými klienty a rovněž to může způsobit i její demotivaci k práci. Na druhou stranu však obeznámila soud o závislostním chování a na rozhodnutí orgánu je možno nahlížet jako na spravedlivé.

V případě, že by kurátorka zvolila možnost nesdělit informaci o užívání drog soudu, dopady tohoto rozhodnutí by vypadaly následovně. V nezletilém to může vzbudit pocit důvěry a povědomí o možnosti se této pracovníci svěřit, otevřeně s ní mluvit a celkově tak dochází k upevnění vztahu a lepší komunikaci. Posílení důvěry se promítne i na sdělování takových informací, se kterými by se nezletilý za jiných okolností nesvěřil. Neinformování soudu se rovněž může odrazit na spolupráci těchto subjektů, která může být efektivnější, zejména díky otevřenosti a upřímnosti ze strany nezletilého. Pokud ke sdělení nedojde, bude nezletilý trestán pouze za poničení cizí věci, což by mohlo být bráno jako nespravedlivé a kurátorka se může cítit z tohoto neinformování provinile.

Jak je nastíněno, obě varianty mají pozitivní i negativní povahu a kurátorka by měla vzít v úvahu před konečným rozhodnutím všechny následky, které každá z možností způsobí. Pracovnice by měla konat na základě pravidla, že „*pokud jednání přináší více prospěšných účinků než škodlivých, pak je správné, jinak správné není*“.¹⁴² Na základě tohoto výroku a s ohledem na výše uvedené klady a zápory u obou variant lze tvrdit, že by se kurátorka jednající dle zvolené utilitaristické teorie měla rozhodnout pro nesdělení informací soudu o užívání drog nezletilého. U této varianty se totiž jeví více pozitiv než negativ ve srovnání s první možností, tedy sdělit informaci o užívání drog. Učiněné rozhodnutí musí být vždy provedeno vzhledem k základní myšlence výše charakterizovaného utilitarismu a přinášet tak nejvíce blaha pro ty, kterých se toto jednání dotýká.

Tímto rozhodnutím, kdy kurátorka nesdělí zjevné informace, poukazuje směrem k drogově závislému na možné porušování pravidel. V tomto případě bude nezletilý šťastný, jelikož jeho závislost nebude brána v potaz a dotyčný se tak vyhne přísnějšímu trestu. Současně lze říci, že budou šťastni i vrstevníci nezletilého, protože nedojde ke stanovení tvrdšího trestu, a kromě toho je ilustrován způsob, jak je možné oklamat zákon. Co se týče kurátorky, zde se štěstí projevuje vírou v prohloubení vztahu s nezletilým, nicméně i přes tuto skutečnost ji tíží svědomí z důvodu neuvedení všech informací a lze tak spatřit i známky neštěstí.

Ve srovnání s Kantovo etikou by toto jednání nebylo považováno za správné, jelikož tento filosof zastává takové stanovisko, ve kterém by nikdo neměl lhát, a to ani v kritických situacích. Tímto jednáním by totiž docházelo k obcházení zákona. I přes to, že drogově závislí jedinci potřebují s pracovníkem navázat dobrý vztah, je též důležité stanovit pevné hranice. Zároveň je nutné podotknout, že zde existuje riziko v otázce budoucnosti, protože se tímto jednáním nevytváří adekvátní obraz o světě, ve kterém má soudnictví fungovat, naopak se ukazuje neexistence hranic a možnost obcházení daného systému.

---

¹⁴² Srov. POPKIN, Richard H.; STROLL, Avrum. *Filozofie pro každého*, str. 54

Závěr

Diplomová práce nese název Etická dilemata kurátorů pro děti a mládež související s užíváním drog u mladistvých. Tato práce pojednávala o nezletilých ve věkovém rozmezí od 13 do 16 let a jedná se tedy o nezletilé plnící povinnou školní docházku na druhém stupni základní školy. Cílem práce bylo stanovit jednotlivá etická dilemata, která vyvstávají při práci kurátora pro děti a mládež v rámci těchto nezletilých potýkajících se s drogovou závislostí. Vzhledem k vymezenému cíli bylo vybráno konkrétní dilema, jež bylo popsáno v samostatné části a následně bylo na toto dilema nahlíženo optikou zvolené etické teorie, tedy prostřednictvím utilitarismu.

Diplomová práce se zabírala charakterizováním zvolené cílové skupiny, včetně rizik ohrožující adekvátní vývoj nezletilých v případě užívání návykových látek, přičemž byly vybrány nelegální návykové látky. V tomto období, ve kterém jedinec prochází několika změnami týkající se fyzické i psychické stránky a celkově se nachází ve stádiu hledání vlastní identity jsou drogy jakýmsi pomocníkem při podstupování těchto nových skutečností. Jelikož se jedná o nezletilé mající povinnost plnit školní docházku, podstatným elementem byla školní prevence směřující k zabránění užívání zmíněných substancí. Z tohoto důvodu byla prevence, kterou zajišťuje školní metodik prevence a vymezení jednotlivých preventivních programů, věnována samostatná část diplomové práce.

Kurátor pro děti a mládež je při řešení drogové problematiky nezletilých podstatným elementem. V práci bylo uvedeno, za jakých okolností se dostává nezletilý do kontaktu s tímto pracovníkem a s kým konkrétně kurátor pracuje. Dále byly popsány specifika zahrnující vykonávání této profese a rovněž byl kladen důraz na spolupráci s dalšími institucemi. Blíže byla rozebrána kooperace se školským zařízením z důvodu zaměření cílové skupiny. Častým oznamovatelem o užívání drog nezletilými je právě tato vzdělávací instituce. Provázanost institucí vede k efektivnějšímu poskytování služeb s ohledem na jednotlivé potřeby každého klienta. Kurátoři se při své profesi řídí zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a standardy sociálně-právní ochrany. Pracovníci se dále opírají o metodickou pomůcku určenou speciálně pro kurátory pro děti a mládež a etický kodex, konkrétně se jedná o etický kodex sociálních pracovníků. Etika v sociální práci je významným faktorem při vykonávání profese v této sféře.

Ze stanoveného cíle vyplývá, že stěžejní částí se stala etická oblast, která představuje samotné definování pojmu etika se související morálkou a etickými principy, jež jsou pro výkon profese a spolupráci s klientem klíčové. Do této oblasti je zahrnut i již zmíněný etický kodex sociálních pracovníků. Největší část etické povahy byla věnována termínu etické dilema, jeho charakteristice a potenciálního řešení a specifickým dilematickým situacím, v nichž se kurátoři nachází.

Pro zjištění konkrétních dilemat s ohledem na specifikovanou cílovou skupinu byl navázán kontakt s kurátory Plzeňského kraje. Z důvodu časového vytížení těchto pracovníků probíhalo mapování potřebných informací kombinovanou formou dotazování, lépe řečeno byly realizovány osobní i telefonické rozhovory, ale též byla využita možnost zaslání otázek prostřednictvím dotazníku. Kurátorky mě seznamovaly s několika případy odpovídající zvolenému zaměření, se kterými se během své praxe setkaly. V rámci specifikace této práce se jednalo zejména o takové případy, u kterých se skutečně vyskytovala etická dilemata a nejednalo se pouze o etický problém. Tyto výrazy jsou totiž často zaměňovány, a proto bylo rozlišení mezi nimi zahrnuto nejen do samotné práce, ale zároveň bylo představeno i pracovníkům z důvodu předejití špatného pochopení. V důsledku objasnění stanoveného zaměření mohla být spolupráce vedena takovým způsobem, který zajistil, že byly zjištěny potřebné informace. U mnoha případů, z nichž některé mi byly představeny, se kurátorky ocitaly ve více dilematických situacích, respektive u řešení nastalé situace jednoho klienta vzniklo několik dilemat. Etická dilemata se často propojují, např. k dilematu pomoc a kontrola se pojily hned další dvě – identifikace klienta a převzetí zodpovědnosti za klienta.

Oporou při vyvstalé dilematické situaci se může stát etická teorie, která může být pracovníkovi velmi dobrým pomocníkem při rozhodování se mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi. Pro diplomovou práci byl zvolen utilitarismus z důvodu vlastní inklinace k této teorii, zejména v otázce přihlížení k potenciálním následkům učiněného rozhodnutí a lepšího pochopení oproti deontologii. Charakterizování této teorie však nezahrnovalo jen její specifika a důraz na hodnotu štěstí, ale rovněž poukazuje na kritický pohled týkající se upřednostnění blaha ve prospěch většiny s upozaděním individuálních zájmů. Součástí závěrečné kapitoly byla též aplikace utilitaristické teorie na etické dilema, zda sdělit nebo nesdělit dostupné informace soudu, jež se opírala především o zmíněné následky. Aplikace poukazuje na pozitivní i negativní stránky obou variant, možné štěstí u kurátorky a klienta a též srovnání s Kantovo etikou. Dle charakterizovaného utilitarismu by se kurátorka měla rozhodnout pro nesdělení informací o užívání substancí. Zvolení této varianty se odrazí nejen v posílení vztahu spolupracujících stran, ale i v samotném štěstí klienta a jeho okolí. Deontologie se však s touto možností neztotožňuje, rozhodnutí lze chápat jako nezákonné, jelikož dochází k zamlčování pravdivých informací.

V rámci psaní diplomové práce a sběru odpovídajících dat jsem získala několik poznatků pro můj profesní život. Během rozhovoru s kurátorkami mi bylo sděleno, že je velice důležité jednat a rozhodovat se rychle ve zvolení jedné z možných variant. Samozřejmě toto rozhodnutí musí být učiněno s dostatečným zvážením všech možných následků. Klíčovou pomoc při volbě mezi možnostmi vnímá několik pracovníků právě v realizaci multidisciplinárního týmu s následnou případovou konferencí. Jedna z kurátorek uvedla, že si musí být svým rozhodnutím jistá a nesmí být v rozporu s jejím svědomím. Vyjma multidisciplinárního týmu byla též zmiňována pomoc prostřednictvím supervize. Důraz je kladen na usilování o upřednostnění potřeb klienta bez ohledu na vlastní očekávání a žebříček hodnot.

Diplomová práce představuje obsáhlejší pohled na etická dilemata v rámci interakce s nezletilými s drogovou zátěží z hlediska profese kurátora. Dále jsou zde uvedeny možné způsoby, jak se s těmito vzniklými náročnými situacemi vypořádat a celkově je na drogovou problematiku nahlíženo z jiné perspektivy. Hlavní přínos práce tak vnímám v těchto uvedených informacích.

Seznam literatury

Tištěné publikace

- 1) ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.
- 2) BAKOVÁ, D. Etika v práci sociálního pracovníka. In MÁTEL, A. et al. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 82-92. ISBN 978-80-87182-13-0.
- 3) BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1624-7
- 4) BECHYŇOVÁ, V. *Případová konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6
- 5) DAVIDOVÁ, I. et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.
- 6) ELICHOVÁ, M. *Sociální práce: aktuální otázky*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4.
- 7) FISCHER, O. K pojetí etiky pro sociální práci. In FISCHER, O.; MILFAIT, R. et al. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2008, s. 11-28. ISBN 978-80-904137-3-3.
- 8) GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7368-627-7.
- 9) CHOMYNOVÁ, P.; GROHMANNOVÁ, K. et al. *Zpráva o nelegálních drogách v České republice 2023*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2023. ISBN 978-80-7440-323-1.
- 10) CHARVÁT, M. et al. Metodika prevence užívání návykových látek Unplugged. In MIOVSKÝ, M. et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*, 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, 2015, s. 160-170. ISBN 978-80-7422-394-5.
- 11) JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, 2. dopl. a podst. přeprac. vyd. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.
- 12) JEDLIČKA, R. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, Psyché, 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.
- 13) JURYSTOVÁ, L. *Program prevence pro rodiče Unplugged: Metodika pro lektory*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, 2012. ISBN 978-80-7476-015-0.

- 14) KNOTOVÁ, D. et al. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.
- 15) Kolektiv autorů sdružení SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-223-2.
- 16) KORANDA, M. Specifika adiktologické péče v dětství a adolescenci. In Kalina, Kamil, et al. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, Psyché, 2015, s. 545-558. ISBN 978-80-247-4331-8.
- 17) KUDRLE, S. Bio-psycho-sociálně-spirituální model závislosti jako východisko k primární, sekundární a terciární prevenci a kvalifikované pomoci. In KALINA, Kamil et al. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 17-24. ISBN 978-80-247-1411-0.
- 18) KYMLICKA, W. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. 2. vyd. New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 978-0-19-878274-2.
- 19) LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, Psyché, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- 20) MAHDALÍČKOVÁ, J. *Víme o drogách všechno?* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4.
- 21) MAIEROVÁ, E. Preventure-metoda indikované primární prevence-užívání návykových látek a jiného rizikového chování. In: ŠIRŮČKOVÁ, M. et al. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN, vydavatelství TOGGA, 2012, s. 103-113. ISBN 978-80-87258-91-0.
- 22) MATOUŠEK, O. et al. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3.
- 23) MATOUŠEK, O. Profese pracovníka OSPOD a její rámec. In MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2016, s. 35-51. ISBN 978-80-246-3336-7.
- 24) MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.
- 25) MÁTEL, A.; MALÍŠKOVÁ, Z. *Etické kodexy sociální práce*, 2. přeprac. vyd. Příbram: Ústav Sv. Jana N. Neumanna, VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2016. ISBN 978-80-906146-6-6.
- 26) MÁTEL, A. Základné pojmy etiky. In MÁTEL, A. et al. *Etika sociálnej práce*, 2. dopl. a aktualiz. vyd. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2012, s. 9-21. ISBN 978-80-8132-045-3.

- 27) MÁTEL, A. Etické kodexy sociální práce. In MÁTEL, A. et al. *Etika sociální práce*, 2. dopl. a aktualiz. vyd. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžběty, 2012, s.107-120. ISBN 978-80-8132-045-3.
- 28) MÁTEL, A. Etická dilema. In MÁTEL, A. et al. *Etika sociální práce*, 2. dopl. a aktualiz. vyd. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžběty, 2012, s. 203-218. ISBN 978-80-8132-045-3.
- 29) MÁTEL, A. Systematický postup při řešení etických dilemat v sociální práci. In MÁTEL, A. et al. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 109-117. ISBN 978-80-87182-13-0.
- 30) MCGRATH, Y. et al. *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací: nejnovější výzkumné poznatky*. Praha: Úřad vlády České republiky, ©2007. ISBN 978-80-87041-16-1.
- 31) MEJSNAR, L. Užívání drog dětmi a mladistvými v kontextu práce OSV a OSPOD. In Pernicová, K; Mejsnar, L. et al. *Sociální práce a drogová problematika dětí a mladistvých*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020, s. 23-29. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-219-2.
- 32) MILL, J. S. *Utilitarismus*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-140-1.
- 33) MIOVSKÝ, M. et al. *Prevence rizikového chování ve školství*, 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- 34) MIOVSKÝ, M. et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*, 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, 2015. ISBN 978-80-7422-394-5.
- 35) MIOVSKÝ, M. et al. *Konopí a konopné drogy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-0865-2.
- 36) MINAŘÍK, J.; KMOCH, V. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, K. et al. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, Psyché, 2015, s. 49-83. ISBN 978-80-247-4331-8.
- 37) MPSV. *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-038-9.
- 38) MUSIL, L.; NEČASOVÁ, M. Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků. In ŠRAJER, Jindřich; MUSIL, Libor. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Brno: Albert, 2008, s.83-106. ISBN 978-80-7326-145-0.
- 39) MUSIL, L. „*Ráda bych Vám pomohla, ale...*“: dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.

- 40) NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*, 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 21-48. ISBN 978-80-262-0213-4.
- 41) NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, Ondřej; MILFAIT, René et al. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2008, s. 72-94. ISBN 978-80-904137-3-3.
- 42) NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2673-1.
- 43) NEDĚLNÍKOVÁ, D. Etická dilemata v terénní sociální práci. In JANOUŠKOVÁ, Klára; NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, s.377-390. ISBN 978-80-7368-504-1.
- 44) NOVOTNÁ, V. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*, 2. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN: 978-80-7554-022-5.
- 45) PEMOVÁ, T.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- 46) PERNICOVÁ, K. Aktuální trendy v primární prevenci – protidrogová prevence v širších souvislostech. In PERNICOVÁ K.; MEJSNAR L. et al. *Sociální práce a drogová problematika dětí a mladistvých*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020, s. 13-21. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-219-2.
- 47) POPKIN, R. H.; STROLL, A. *Filozofie pro každého*. Praha: Ivo Železný, 2000. ISBN 80-240-0257-4.
- 48) PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- 49) ROUS, Z.; CHOMYNOVÁ Pavla, MRAVČÍK Viktor. *Návykové látky v České republice 2019*. Zaostrěno 6 (6), 1-20. Praha: Úřad vlády České republiky, 2020. ISSN 2336-8241.
- 50) SOBOTKOVÁ, V. et al. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci: dětství a dospívání*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, Psyché, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- 51) THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.
- 52) ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*, 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-86429-36-9.
- 53) VÁGNEROVÁ, M.; LISÁ, L. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.
- 54) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Internetové zdroje

- 1) COOPER. F. *Professional Boundaries in Social Work and Social Care: A Practical Guide to Understanding, Maintaining and Managing Your Professional Boundaries* [online]. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher, 2012 [cit. 2024-03-03]. ISBN 978-1-84905-215-3. Dostupné na: https://books.google.cz/books?id=KIkS2YfKZV0C&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- 2) Kolektiv autorů. *OSPOD a návykové látky. Metodika pro pracovníky OSPOD zaměřená na práci s rodinou v oblasti užívání návykových látek* [online]. Projekt: Rozvoj dostupnosti a kvality sociálních služeb v Královéhradeckém kraji V. reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_007/0001784. Hradec Králové, 2018 [cit. 2024-02-08]. Dostupné na: https://www.khk.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialni-prevence/protidrogova-politika/OSPOD-a-navykovye-latky_final-2018.pdf
- 3) MPSV. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016 [cit. 2024-02-09]. Dostupné na: <http://vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>
- 4) MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019 [cit. 2024-02-16]. Dostupné na: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
- 5) MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010 [cit. 2024-02-15]. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- 6) MULGAN T. *Understanding Utilitarianism* [online]. Stocksfield: Acumen Publishing, 2007, [cit. 2024-02-29]. ISBN 978-1-84465-090-3. Dostupné na: <https://www.utilitarianism.com/util.pdf>
- 7) OSPOD. *Funkce kurátora pro děti a mládež* [online]. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, © 2024 [cit. 2024-02-11]. Dostupné na: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_3.pdf&original=Funkce_kuratora.pdf
- 8) STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Jak poznat užívání drog?* [online]. Národní zdravotnický informační portál. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR © 2024 [cit. 2024-02-08]. Dostupné na: <https://www.nzip.cz/clanek/250-jak-poznat-uzivani-drog>. ISSN: 2695-0340.

- 9) STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Návykové látky (drogy)* [online]. Národní zdravotnický informační portál. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, ©2024 [cit. 2024-01-07]. Dostupné na: <https://www.nzip.cz/clanek/323-navykove-latky-drogy>. ISSN 2695-0340.
- 10) VOSTŘELOVÁ, Z. et al. *Užívání a informovanost o kratomu: dotazníková šetření mezi vysokoškolskými studenty* [online]. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*, 2021; 4(3), 142–148 [cit. 2024-01-09]. Dostupné na: <https://www.aplp.cz/uzivani-a-informovanost-o-kratomu-dotaznikova-setreni-mezi-vysokoskolskymi-studenty/>

Abstrakt

URBANOVÁ, M. *Etická dilemata kurátorů pro děti a mládež související s užíváním drog u mladistvých*. České Budějovice, 2024. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova: etické dilema, etická teorie, kurátor pro děti a mládež, drogově závislí nezletilí, nelegální návykové látky, prevence ve školském zařízení

Diplomová práce se věnuje formulaci etických dilemat kurátorů pro děti a mládež vyvstávající při práci s drogově závislými nezletilými z hlediska rizikovitosti užívání návykových látek a dopadů jednotlivých nelegálních substancí ve zvolené cílové skupině. Cílem práce je nastítnit konkrétní etická dilemata kurátorů objevující se při práci se specifikovanou cílovou skupinou a rovněž představení vybraného dilematu s následnou aplikací z pohledu etické teorie. Tato práce se zaměřuje na nezletilé plnící povinnou školní docházku a z tohoto důvodu je nezbytné v tomto kontextu poukázat na prevenci, kterou zajišťuje školní metodik prevence. Kurátor zastává v řešení drogové situace nezletilého významnou roli a v rámci jejich spolupráce se dostává do dilematických situací téměř denně. Diplomová práce nabízí několik možných etických dilemat, včetně jejich popisu, které byly zjištěny prostřednictvím navázání kontaktu s kurátory Plzeňského kraje. V otázce volby mezi možnými variantami nabízeného řešení vzniklé neadekvátní situace může etická teorie sloužit jako podpora při učiněném rozhodnutí. Pro tuto práci byl zvolen utilitarismus, který pojednává o největším štěstí pro co největší počet lidí. Závěr diplomové práce je věnován charakteristice této etické teorie a jejímu uplatnění v konkrétním zvoleném dilematu.

Abstract

Ethical dilemmas of curators for children and youth associated with adolescent drug use

Key words: ethical dilemmas, ethical theory, curator for children and youth, drug addicted minors, illegal addictive substances, prevention in school

The diploma thesis is devoted to the formulation of ethical dilemmas of curators for children and youth arising when working with drug addicted minors. The thesis is pointing out to the risk of using addictive substances and the impact of individual illegal substances in the selected target group. The aim of the thesis is to outline specific ethical dilemmas of curators appearing when working with the specified target group, as well as to present a selected dilemma with subsequent application from the perspective of ethical theory. This thesis focuses on minors fulfilling compulsory school attendance and for this reason it is necessary in this context to point out the prevention work carried out by the school prevention methodologist. The curator plays an important role in solution of the minor's drug situation and gets into dilematic situation almost every day during their cooperation. The diploma thesis offers several possible ethical dilemmas, including their description, which were discovered through establishing contact with the curators of the Pilsen region. In the question of choosing between possible options of the proposed solution to an inadequate situation, ethical theory can serve as a support for the decision made. For this thesis was chosen utilitarianism, which discusses the greatest happiness for the greatest number of people. The conclusion of the diploma thesis is devoted to the characteristics of this ethical theory and its application in the specific chosen dilemma.